TOKAJ

BORVIDÉK FEJLESZTÉSI TANÁCS

HAGYOMÁNY - TERMÉSZET - MODERNITÁS

A Tokaji Borvidék Területfejlesztési Koncepciója

„Világhírű Borvidék 2030”

Készítette:

Tokaj Borvidék Fejlesztési Tanács Munkaszervezete

2016. október

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezető 2
1. A kiemelt térség jövőképe, a fejlesztés elvei 5
2. A horizontális célok bemutatása 7
2.1. Fenntarthatóság szempontjainak teljes körű érvényesítése 7
2.2. Esélyegyenlőség megteremtése 7
2.3. A partnerségi kapcsolatok figyelembevétele 8
2.4. A térségfejlesztés integrált szemléletű megvalósítása 8
3. Az átfogó célok meghatározása 8
3.1. A természeti táj adta lehetőségek, problémák és kihívások 10
3.2. A Tokaji borvidék demográfiai jellemzése 12
3.3. Gazdasági helyzetkép 14
3.4. Társadalmi célú helyi gazdaságfejlesztés 17
4. A fejlesztésI értékterületek azonosítása, a fejlesztés irányvonalai 20
5. A fejlesztési célok koherencia vizsgálata 25
5.1. A jövőkép, a fejlesztési elvek és az átfogó célok kapcsolata 25
5.2. Külső koherencia vizsgálat 28
5.2.1. Illeszkedés Európa 2020 stratégia tematikus céljaihoz 28
5.2.2. Illeszkedés a Nemzeti Fejlesztés 2030 célkitűzéseihez 29
5.2.3. Illeszkedés BAZ megye területfejlesztési koncepciója célkitűzéseihez 30
5.2.4. Illeszkedés a Vidékfejlesztési Program célkitűzéseihez 31
5.2.5. Illeszkedés a Nemzeti Turizmusfejlesztési Koncepció célkitűzéseihez 32
5.2.6. Illeszkedés a Magyar Növekedési Tervhez 33
5.2.7. Illeszkedés a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiához 33
5.2.8. Illeszkedés az Országos Területrendezési Tervhez 34
5.3. A területfelhasználás alapelvei 35
6. A Világörökségi Gondnokság feladatai 37
7. A fejlesztés intézményrendszere 41
8. A tervezési folyamat, a társadalmasítás bemutatása 43

BEVEZETŐ

Az Európai Unió kohéziós politikájának reform elképzeléseiből kiemelendő a helyi, térségi alapú integrációs megközelítések elterjesztése annak érdekében, hogy az egymással szembemenő beavatkozások száma csökkenjen, miközben az egymást támogató cselekvések száma nő. Az országos szintű fejlesztési tervek és az operatív programok megalapozásához, illetve a programok területi alapú megvalósítása érdekében készültek területi tervek a megyék és a megyei jogú városok területére.

A hazai fejlesztéspolitikában, összhangban az EU által nyújtott versenyképességi felzárkóztatási célú támogatásokkal 2014-2020 között új fejlesztési időszak nyílt. Erre az időszakra országos szinten fejlesztési terv készült, melyet az Országgyűlés 2014. év elején elfogadott Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció (OFTK) néven. Az OFTK és az illeszkedő szakpolitikai stratégiák az Európai Unió fejlesztési céljaival összhangban képezik a jövő fejlesztési programjainak az alapjait.

Az OFTK 1/2014. (I. 3.) OGY határozat 2014. február 8-i módosításával megtörtént a Tokaji borvidék kiemelt térséggé nyilvánítása. A világörökségi helyszín és védőövezete 27 település közigazgatási területét fedi le. Az ország legjelentősebb történelmi borvidékének hosszú távú fejlesztését, valamint az ezt megalapozó helyzetfeltáró kutatatást, fejlesztési koncepció és program kidolgozását, több tényező, törvény és kormányhatározat indokolja:

- A területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény 15. § (15)-(16) pontja intézményi hátteret biztosít a térség fejlesztési feladataira vonatkozóan, valamint rendelkezik a Tokaj Borvidék Fejlesztési Tanács működéséről.
- Tokaj-Hegyalja 2002 óta UNESCO világörökségi helyszín (Tokaj-hegyaljai történelmi borvidék kultúrtáj), amely Magyarország egésze számára olyan világhírű kincset jelent, amely egyedülálló, így fejlesztése elengedhetetlen. A világörökségi cím, a világörökségről szóló 2011. évi LXXVII. törvény megköveteli, hogy ami nemzeti érték és nemzetközi érdeklődésre tarthat számot, a tervezés során prioritásként szerepeljen. A törvény értelmében a világörökségi terület védelme, fennmaradása és értékőrző használata közérdek.

- Az 5/2012. (II. 7.) NEFMI rendelet a tokaj-hegyaljai történelmi borvidék történeti tájjá nyilvánításáról, az 1991/2013. (XII.29.) Korm. határozat a Világörökség részét képező tokaj-hegyaljai borvidékhez tartozó települések fejlesztéséről rendelkezik;
- A fentiek mellett Tokaj-Hegyalja szerepének nemzeti szintű fontosságát a Kormány további dokumentumokban is megfogalmazta. A Kormány, a BOR-VIDÉK Tokaj-Hegyalja Nemzeti Program előkészítéséről szóló 1981/2013. (XII.29.) Kormány határozatban foglaltak értelmében célul tűzte ki a Tokaji borvidék térségének természeti, társadalmi, gazdasági és kulturális környezetet egyaránt érintő, az ökológiai egyensúly fenntartásával történő komplex fejlesztését. Éppen ezért különösen fontos, hogy társadalmi és gazdasági helyzetének megfelelő, környezeti adottságaihoz leginkább illeszkedő programok, fejlesztési tervek készüljenek.
- A fejlesztési célok és elképzelések tervezése és kivitelezése során be kell tartani a védett természeti területek és a Natura 2000 hálózat területeire vonatkozó jogszabályokat. Az országos jelentőségű védett természeti területekre vonatkozó előírásokat a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény rendelkezései, míg a Natura 2000 területekre vonatkozó szabályozásokat az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X.8.) Korm. rendelet rendelkezései tartalmazzák.

Jelen fejlesztési koncepció módszertani kialakítása a 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet alapján történt, amely a területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeit, valamint illeszkedését, kidolgozását, egyeztetését, elfogadását és közzétételének részletes szabályait tartalmazza. A kormányrendelet 5. számú melléklete vonatkozik a kiemelt térségek területfejlesztési koncepciójának tartalmi követelményeire. A térség hosszú távú fejlesztési koncepciója megalapozza a borvidék rendezési tervének tartalmát is.

A koncepció készítésének célja a Tokaji borvidék stratégiai fejlesztési irányainak a meghatározása, a térség értékeit középpontba állító jövőkép alapján, a területfejlesztés célkitűzéseinek és alapelveinek a kijelölése, azok elérését biztosító programok és intézkedési kereteinek koncepcionális rögzítése.

A koncepció megalkotásához szükséges volt, a térség egészére vonatkozó fenntartható jövőkép és vízió kialakítása, a fejlesztési irányvonalak meghatározása, amely rendkívül alapos helyzetfeltárást igényelt. Ennek megalapozására 2016. februárban elkészült a térség egészére vonatkozó helyzetértékelő kutatás, megkezdődött a regionális tervezés. A helyzetértékelés statisztikai mutatók idősoros összehasonlító elemzéseivel trendeket mutat be és helyzetképet nyújt a térség társadalmi, gazdasági, környezeti és infrastrukturális állapotáról.

A fejlesztési koncepció készítésénél figyelembe kellett venni, hogy a Tokaji borvidék térségének sajátos a természet-földrajzi, illetve gazdasági helyzete. 2008-tól megváltoztak a gazdasági körülmények (belföldön csökkent a turisztikai költést is magában foglaló diszkrecionális jövedelem, nőttek az ingatlan célú befektetések kockázatai és ezzel együtt visszaestek az e célú hitelezések) és a piaci helyzet (nyugat-európai külföldi látogatók száma csökkent, oroszországi küldő turisztikai piac erősödött, nőtt a lakosság egészségtudatossága, megváltoztak a borfogyasztási és borturizmussal kapcsolatos szokások).

A megváltozott jogszabályi és társadalmi-gazdasági környezet igényelte, hogy a Tokaji borvidék fejlesztési koncepciója, figyelembe véve a térség értékeit, újszerű megközelítéssel és tartalommal készüljön.

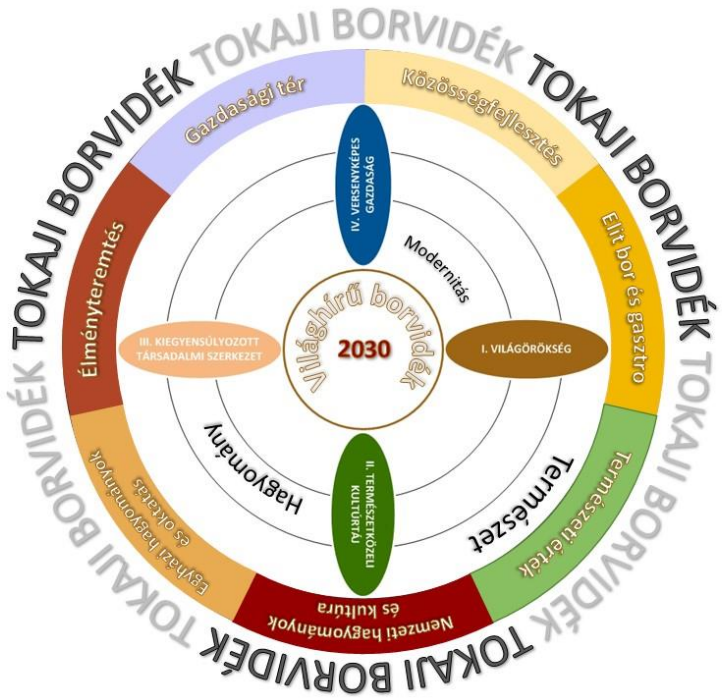
A Tokaji borvidék fejlesztéseinek megvalósítására rendelkezésre álló forrásokat egyrészt az uniós finanszírozási operatív programok közül, elsősorban a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (GINOP), Terület- és Településfejlesztési Operatív Program (TOP), Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program (KEHOP) vissza nem térítendő forrásai, illetve a GINOP pénzeszközei (pl. a termelő és szolgáltató vállalkozások számára nyújtható kombinált hitelek), továbbá a hazai költségvetés célzott, kiemelt forrásai képezhetik. De a hosszú távú fenntarthatóság érdekében cél a térségben keletkező bevételek visszaforgatása a térségi fejlesztéspolitikába, illetve az uniós elveknek megfelelően a gazdasági és turisztikai vállalkozások pénzügyi stabilitásának támogatása a vissza nem térítendő források irányából a visszatérítendő támogatások felé. A magánszereplők bevonása főként a helyi gazdaságélénkítést és turizmusfejlesztést szolgáló támogatások igénybevétele során várható.

1. A KIEMELT TÉRSÉG JÖVŐKÉPE, A FEJLESZTÉS ELVEI

A területfejlesztés során a társadalmi támogatottságnak, a fejlesztési elképzelésekben egy világos iránymutató vízió meghatározásának megkülönböztetett szerepe van. A Tokaji borvidék értékeinek figyelembevételével, a helyzetértékelés és identitástérképezés kutatási eredményei alapján meghatározásra kerültek a kiemelt térség hosszú távra szóló horizontális és átfogó céljai, fejlesztési elvei, valamint egységes **jövőkép**e, amely mentén a területfejlesztés halad:

„Világhírű Borvidék 2030”

A Tokaji borvidék a fejlett és fenntartható természet, társadalom és gazdaság térsége, melyet a helyi közösségben rejlő egyedi értékeken alapuló hagyomány és modernitás harmóniája jellemez.

TOKAJI BORVIDÉK
Gazdasági tér
Közösségfejlesztés
Élmények
Élmények
Élmények

leghátrányosabb térségei közé tartozik szegénységben élő, leszakadó rétegekkel és magas elvándorlással. A borvidék fejlesztése közben elsőrendű kihívás ezzel a problémával is szembesülni, megoldási lehetőségeket keresni a helyi társadalom szellemi és gazdasági megújulása érdekében.

A helyi gazdaságfejlesztés egy olyan összetett folyamat, ami a célok és eszközök széles tárházával rendelkezik, és ezek különféleképpen összehangolt alkalmazásának lehetősége jelentős mértékben függ az adott terület egyedi szükségleteitől és problémáitól. Ebben a folyamatban fontos, hogy a helyi szereplők együttműködnek a helyi gazdasági tevékenységek ösztönzése érdekében, olyan akciókat hajtanak végre, amelyek a helyi adottságokhoz illeszkednek, a helyi erőforrásokra építenek, a meglévő és az új helyzetekből következő kínálat és kereslet összehangolására törekszenek.

A vállalkozói szféra, az önkormányzatok és a helyi közösség együtt gondolkodása és közös akciói segíthetik elő, hogy a speciális helyi adottságokra építve a közösség képes legyen a változó körülmények között saját értékeit és lehetőségeit tudatosítani, kiteljesíteni és gazdasági tőkévé alakítani. Tokaj-Hegyalja csak az itt élők összefogásával őrizheti meg az évszázados hagyományokhoz méltó arculatát és nyerheti vissza helyét a világ kiemelkedő jelentőségű, híres, prémium borokat előállító vidékei között.

A területi tervezés során fontos, hogy ne elaprózottan, túlzottan diverzifikáltan, vagy túl általános sémákban gondolkodjunk. A Borvidékhez tartozó települések mindegyike sajátos értéket képvisel, amit célszerű megőrizni a jövő nemzedékek számára. A múlt örökségét ötvözni kell a huszonegyedik századi modern kor követelményeivel. A megőrzésre érdemes értékek fennmaradását, a fiatalok számára a képességeik kibontakoztatását biztosító izgalmas feladatokat jelentő térség- és településfejlesztéstől remélhetünk.

A közösen kimunkált fejlesztési elképzelések az előfeltételei annak, hogy a borvidék a már itt élő embereknek megfelelő életminőséget biztosítson, de annak is, hogy hazavárja, vonzza és letelepedésre sarkallja a tokaji bor és borvidék hírnevét megteremteni képes szakértelmiséget, az egyedi ötletekkel bíró, azokat megvalósítani szándékozó agilis fiatalokat.

2. A HORIZONTÁLIS CÉLOK BEMUTATÁSA

A horizontális szempontok meghatározása a térség hosszú távú fejlesztési koncepciójának keretrendszerét képezi.

2.1. Fenntarthatóság szempontjainak teljes körű érvényesítése

A környezeti fenntarthatósági szempontok kiemelt figyelmet kell, hogy élvezzenek a fejlesztések előkészítése, megvalósítása és a létrehozott eredmények fenntartása során, mint a zöld közbeszerzések lebonyolításának előnyben részesítése, az energiahatékony megoldások alkalmazásának ösztönzése az infrastrukturális beruházások tervezése és megvalósítása során, a barnamezős beruházások előnyben részesítése a zöldmezős fejlesztésekkel szemben, a szelektív hulladékkezelés ösztönzése, a rekultiváció elősegítése (bányászati tevékenység, elhagyott iparterületek). Végül nem utolsó sorban a fenntartható, a helyi adottságokhoz és teherbíró képességhez illeszkedő kiegyensúlyozott tájhasználatát, a természeti értékek, vízbázisok védelmét, a környezeti károk/szennyezés csökkentését, az értékőrzés általános érvényesítését jelenti.

Törekedni kell a gazdasági fenntarthatóság szempontjainak érvényesítése során a fejlesztések megvalósításakor a rendelkezésre álló források hatékony felhasználására, gazdaságilag önfenntartó beruházások megvalósítására. Fontos a megfelelő lépték megválasztása, az adott fejlesztési igények racionális és erőforrás-hatékony módon történő kielégítése, a fizikai és szoft, program jellegű beruházási elemek megfelelő arányának kialakítása.

2.2. Esélyegyenlőség megteremtése

A fejlesztések során kiemelten kell kezelni az esélyegyenlőség lehetőségének megteremtését és érvényesítését, amely magában foglalja a hátrányos helyzetű, speciális igényű társadalmi csoportok (iskoláskorúak, idősek, kisgyermekesek, kismamák, látás-, mozgássérültek, és mozgáskorlátozottak, alacsony státusúak, stb.) érdekeit. Ez egyrészt kiterjed a fizikai és infokommunikációs akadálymentesítés megvalósítására, a társadalmi csoportok igényeihez kiterjesztett szolgáltatások fejlesztésére, a közjavakhoz, közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés biztosítására, másrészt, a társadalmi befogadást és felzárkóztatást szolgáló fejlesztések ösztönzésére.

2.3. A partnerségi kapcsolatok figyelembevétele

A partnerség elvének érvényesítése a térségfejlesztési és programozási folyamat során többek között a helyi lakosság, civilek, magánszektor és egyéb érintettek bevonásával történő közösségi tervezésben, iterációs folyamat eredményeként, a társadalmasítás, a nyilvánosság, átláthatóság biztosításában, a szemléletformálás és társadalmi felelősségvállalás erősítésében, és nem utolsó sorban a határon átnyúló együttműködések keretében valósul meg.

2.4. A térségfejlesztés integrált szemléletű megvalósítása

Az integrált térségfejlesztést, mint horizontális célt a nem egymással versengő települések vonatkozásában meghatározott fejlesztések, hanem egyedi értékeken alapuló, közösségi szinten megvalósuló komplex fejlesztéspolitika támogatása jelenti, mely során a települési érdekérvényesítés a térségi szempontokkal összhangban kell, hogy történjen.
A településeknek a közösségi érdekek mentén, egymást erősítve, konszenzusra kell jutniuk a kívánt térségfejlesztési cél elérése érdekében. Az együttműködés vertikális integrációt hoz létre, amiben minden településnek megvan a maga helye és szerepe. Az igazi konszenzushoz az kell, hogy a települések hajlandóak legyenek a hosszú, illetve nagytávra vonatkozó irányvonalak mentén a megegyezésre.

3. AZ ÁTFOGÓ CÉLOK MEGHATÁROZÁSA

A Tokaj Borvidék Fejlesztési Tanács átfogó célja a borvidék táj- és környezetvédelmi, fenntarthatósági szempontjaival összehangolt, minőségi oktatási, szociális, gazdasági tevékenység ellátására, magas színvonalú és nagy volumenű turizmus fogadására alkalmas térség kialakítása. Az országosan és nemzetközileg is egyedi természeti környezet, kulturális háttér és potenciális borászati termékportfolió, erre alapozva pedig a minőségi bortermelés kialakításával és értékesítésével a Tokaji borvidék turizmusának komplex és fenntartható fejlesztése kiemelt figyelmet kap.

Az uralkodónak szánt vízió, jövőkép, a fejlesztést egy megfelelő, elvárt cél irányába tereli. Térségi összefogással minden szereplő, gazdasági szervezet, társadalmi csoport és intézmény a jövőkép elérést szolgáló **átfogó célok** mentén kell, hogy tevékenykedjen, melyek a következők:

I. A **világörökségi** terület Magyarország elsőszámú borvidéke a világ bortérképén vezető helyet foglal el. A tokaji bor prémium minőségű, a termőterület hazai és nemzetközi szinten példaértékű, a borászatok a legmagasabb szintű minőségbiztosítási előírásokat követik a termőterületek maximális és hatékony kihasználása mellett, mindenkor szem előtt tartva a környezeti fenntarthatóságot;

II. **A természetközeli kultúrtáj** fenntartható területhasználattal hozzájárul a térség ökológiai sajátosságainak és sokszínűségének a megőrzéséhez. A szelíd turizmus és természettel harmonikus fejlesztések alapja a meglévő természeti értékek megőrzése és lehetőség szerint fejlesztése, bemutatása;

III. A térség népességmegtartó ereje és **kiegyensúlyozott,** vonzó **társadalmi** és gazdasági **szerkezet**e, területi koherenciája, minőségi oktatási intézményeivel, nemzeti, egyházi és különféle helyi kulturális hagyományokat ápoló, a modern kor kihívásaira reflektáló aktív közösségei számára pezsgő életteret biztosít;

IV. Vidékfejlesztéshez kapcsolódó, helyi kezdeményezéseken alapuló, stabil jövedelmet biztosító, értékteremtő munkahelyekkel, komplex ipari és innovatív vállalkozási környezettel, fenntartható mobilitási feltételekkel rendelkező fejlett és **versenyképes gazdasági** térség, minőségi és széleskörű turisztikai attrakciókkal és szolgáltatásokkal, vonzó településképpel.

Tokaj-Hegyalja fejlesztése szempontjából fontos volt a térség természeti, társadalmi, gazdasági, valamint épített környezeti erősségeinek, gyengeségeinek, fejlesztési lehetőségeinek és az abban rejlő veszélyeknek a feltárása. Ezek részletes feltárása, az egyes ágazatok bemutatása és elemzése a helyzetértékelő kutatásban történt, amely megfelelő kiindulópontot nyújtott a fejlesztések megalapozásához. Az elvégzett elemzések bemutatják a fontosabb társadalmi-gazdasági folyamatokat, a főbb fejlődési irányokat, a térség környezeti és infrastrukturális helyzetét.

3.1. A természeti táj adta lehetőségek, problémák és kihívások

Jelen fejlesztési koncepció egyik fontos eleme a természet, a tájpotenciál kiaknázása. A Tokaji borvidék rangos természeti értékei, a Bodrog és a Tisza, a vízfolyások és kisebb természetes és mesterséges tavak, a Natura 2000 területek, egyértelmű erősségei a területnek.

A meglévő természetvédelmi területek nem fedik le az összes természetileg értékes területeket – különösen a Zemplén lankái és a Bodrog folyó között – azon kiemelkedéseit, dombjait, amelyek védett és veszélyeztetett botanikai értékeket rejtenek. Ezek a kiemelkedések zömében egykori, felhagyott szőlő dombok, vagy sziklagyepek, amelyek táji értékeikben is jelentősek. Ilyen terület például a Sárospatak határában lévő Szeminc-hegy északi lankája. A hegyvidéki és erdőterületek olyan értéket képviselnek, amelyek egyedülálló fejlesztési lehetőségeket rejtenek magukban. A területek ökológiailag fenntartható megőrzése alapvető szempont a fejlesztések során. A domborzat, a talajtani adottságok, a mikroklimatikus viszonyok és az itt élő emberek együttes jelenléte alakította Tokaj-Hegyalja arculatát, mely a térség emblematikus szőlő és bortermelésének köszönheti jelenlegi képét.

A geológiai adottságoknak köszönhetően olyan nyersanyagok, ásványkincsek találhatóak a térségben, amelyek szintén évszázados értékei Tokaj-Hegyaljának. A nemfémes ásványi anyagok felhasználása sokrétű, mely nagyszámú ember számára biztosít megélhetést. Problémaként, valamint konfliktusforrásként jelenik meg a kitermelő helyek környezetterhelése, valamint a tájsebek kedvezőtlen tájképi hatása. A bányászat elsorvasztása, megszűntetése nem cél, mivel a tájegység történelmi, gazdasági, kulturális életéhez és örökségéhez szorosan kapcsolódik, illetve jelentős számú nyersanyag hazai lelőhelye itt található, és ezen nyersanyag fajtákon belül egyes esetekben a hazai kitermelhető készlet közel 80 %-a itt összpontosul. Azonban a világörökségi, természeti és lakosság-életminőségi szempontok figyelembevétele és ezzel összefüggésben a környezeti terhelés csökkentése, fenntartható, innovatív technológiák alkalmazása elengedhetetlen a fenntartható társadalmi és természeti viszonyok továbbviteléért, fejlesztéséért.

Az erdők természeti értéke a tájidegen fafajok telepítésének és a drasztikusan megnőtt vaddisznó létszám miatt csökkent. Fontos, hogy a természeti környezet ne romoljon tovább, az erdők természetessége növekedjen, a mára már értékes élőhellyé alakult területek

megmaradjanak, a természeti tőke értéke folyamatosan növekedjen, illetve a megfelelő adottságú felhagyott szőlő termőhelyek kerüljenek újra művelés alá.

A vízhálózat turisztikai értéke vitathatatlan, hiszen a Bodrog és vízgyűjtő tere egyedülálló élményt, lehetőséget nyújt az itt élőknek és ideérkezőknek, világörökségi és Ramsari terület. Azonban gyengeség hogy Tokajnál a térséget érintő Tisza és a térséget átszelő Bodrog folyómeder és –partvonala gyakran nem megfelelő kémiai, fizikai vagy ökológiai állapottal rendelkeznek, ezért akár a horgászat, turisztikai lehetőségek, a rekreációs turizmus, a horgászat, és a hajózás lehetőségei sem kellőképp kihasznált, döntően infrastrukturális okok miatt. A felszín alatti vizeket tekintve kimutatható, hogy gazdag vízkészlettel rendelkezik a terület, azonban több településen elhanyagolt és szennyezett kutakkal, forráshelyekkel, rossz minőségű vízkészlettel találkozunk, főként a talajvíz szintjében.

A térségben jelentős természetátalakítás történt, erről tanúskodik számos település esetén a természeti tőke index alacsony értéke (a természetközeli állapot egyre kevésbé maradt meg Tokaj-Hegyalján). Az invazív fafajok térnyerése miatt a természetközeli erdőterületek csökken, amely tovább gyengíti a borvidék természeti állapotát.

A birtokszerkezet változásai, a rendszerváltozást követően a tulajdonviszonyok átalakulása, a szőlő művelésének felhagyása, valamint a telepítéssel kapcsolatos korlátozások azonban a minőségi szőlőtermesztés fejlődését egyértelműen gyengítették. További speciális probléma a tájérték védelem körében, a korábbi nagyobb birtoktestek feldarabolása, zártkerti „művelésbe” vonása, (pl. Sátoraljaújhely Várhegy, Némahegy, Vióka) meredekebb lejtőjű szőlőterületein. A felaprózott, gazdasági épületekkel sűrűn megtűzdelt zártkertek tulajdonosai, a hobbi-szőlők korábbi művelői elöregedtek, elhaltak, az elvándorlás, népességcsökkenés következtében nincs utánpótlás, ezért a felhagyott szőlők, eladó zártkertek és épületek sokaságában nem biztosított sem a szőlőművelés, sem a gazdasági épületek fenntartása. Ezzel összefüggésben a korábban kialakított teraszos művelés, a terméskő támfalak, kőgátak leromlása, ami nem csak a tájérték csökkenését, de eróziós veszélyt is okoz. E kőgátak, támfalak felmérése, fenntartása, rekonstrukciója, valamilyen céltámogatás formájában erózió-, és tájvédelmi okból is szükséges.

A Bodrog folyó több településen biztosít lehetőséget a vízi- és sportturizmusra, aktív életmód lehetőségeire, de akár szállításra, rekreációs célú halászatra is alkalmas. Az erdők, hegyek adta

lehetőségek (ásványkincsek, gyógynövények, gombagyűjtés, vadászat, fa) a helyiek mindennapjaira, gazdasági tevékenységeire évszázadok óta hatással vannak, melynek környezetileg fenntartható, magas hozzáadott értékű, tudatos használata, gazdasági lehetőséget jelenthet több településnek.

Lehetőség nyílhat az egyedi tájértékek bemutatását célzó fejlesztések megvalósítására, geoturisztikai helyszínek kialakítására, a természeti örökséget bemutató infrastruktúra fejlesztésekre, azonban a természeti értékek károsodása, turisztikai vagy gazdasági túlterhelése, a beépítés és az erózióveszélyeztetettsége megnövekedése, tájhasználat átalakítása, a termőterületek csökkenése, nem megfelelően végrehajtott fejlesztések megvalósítása veszélybe sodorhatja Tokaj-Hegyalja egyik legfontosabb értékét, a természetet.

3.2. A Tokaji borvidék demográfiai jellemzése

Tokaj-Hegyalja társadalmi szerkezetének, demográfia struktúrájának változásai, a negatív tendenciák a térség életének legfontosabb megoldásra váró problémájává léptek elő az elmúlt két és fél évtizedben.

Tokaj-Hegyalja évszázados múltjának köszönhetően többnemzetiségű térséggé vált, ahol a kulturális és vallási sokszínűség egy-egy település mai életében is meghatározó szereppel bír, sok település esetén erős identitástudattal találkozhatunk.

Szintén erősségként említhető, hogy az elmúlt 15 évben növekedett a munkaképes korú lakosság száma, valamint a lakosság képzettségi szintje, s a jövedelmi nívóban is kisebb mértékű pozitív változás következett be. Ezek azonban eltörpülnek a térség demográfiai krízisére egyértelműen utaló mutatókkal szemben. Ugyanis komoly társadalmi, demográfiai válság jellemzi ma Tokaj-Hegyalját, a népesség tartós fogyása és jelentős elöregedése tapasztalható 1990 óta.

Mind a fogyás, mind pedig az elöregedés tekintetében a megyei valamint az országos átlagnál is nagyobb arányú növekedés, sőt az országos viszonyokhoz képest a lakosság rendkívül rossz egészségi állapota jellemzi a térséget, ami az előnytelenebb társadalmi feltételekre utal. Az

idősek aránya számos esetben másfélszeresére, vagy duplájára nőtt egy-egy településen, amely komoly szociális kihívás.

Ugyan a foglalkoztatottsági helyzetet reprezentáló mutatók pozitív irányba tolódtak, vagyis általánosságban csökkent a munkanélküliség, azonban ez nem az aktív gazdaságfejlesztési tevékenységeknek, hanem döntően a közmunkaprogramnak volt köszönhető. A lakosság kvalifikáltságának növekedése jó tendencia, azonban a képzettek elvándorlása a települések munkaerő megtartó képességének alacsony szintjére utal.

A jövedelmi szint emelkedése térségi összehasonlításban kedvezőtlen, a települések szinte mindegyikében megyei átlagnál alacsonyabb értékkel találkozunk. A roma lakosság foglalkoztatottsági problémái, a társadalmi konfliktusok jelenléte gyengeségként, megoldandó kihívásként jelenik meg.

A vallási sokszínűség, és az ehhez kapcsolódó épített örökség rendkívül jelentős, azonban a vallás szerepének csökkenése a lakosság mindennapi életében, a társadalmi kohézió gyengülését okozza. Összességében tehát a társadalmi viszonyok tekintetében, több gyengeséggel állunk szembe, s így a térség jövőbeni életét alapvetően határozza meg, hogy ezeket sikerül-e megoldani. Fontos, hogy az itt élők, a jelenlegi és jövőbeni generációk is tudatában legyenek annak, hogy kivételes környezetben, világörökségi területen, történelmi borvidéken élnek, így egyik legfontosabb cél a lakosság identitástudatának javítása, közösségteremtéssel kapcsolatos intézkedések kialakítása, társadalmi csoportok számára ún. csoportspecifikus intézkedések létrehozása. Ehhez közösségi tereket, borvidéki rendezvényeket hozhatunk létre, de kiemelt szereppel kell rendelkeznie az oktatási és szociális intézményrendszer fejlesztésének is.

Fontos, hogy a negatív demográfiai tendenciák, az elvándorlás megállítására a fiatalok letelepedését szolgáló intézkedéseket alakítsunk ki, folyamatos párbeszéddel és fórumokkal, aktív kommunikációval.

A társadalmi célú gazdaság fejlesztése helyi, kisléptékű gazdaságfejlesztési lehetőségként jelenik meg a társadalmi életfeltételek és lehetőségek javításában. A vallási és etnikai diverzitás bemutatása pedig szintén egyedi értékként jelenik meg. A valláshoz kapcsolódó

programok szervezése, az oktatás és képzés fejlesztése, épített örökség megújítása, zarándokutak fejlesztése, mindez a lakosság bevonásával, kitörési pontot képezhet a jövőben.

3.3. Gazdasági helyzetkép

A Tokaji borvidék gazdasági életének fejlődése a szőlő- és borkultúrához erősen kapcsolódik. A térség jövőképének meghatározásában is ez az egyik kulcselem. A térség gazdasági erősségei közül egyedi és jelentős a világszinten elismert szőlő és bortermelési kultúra, az évezredes szőlészeti, borászati hagyomány, a mezőgazdasági, élelmiszeripari múlttal rendelkező termelési kultúra. Ez azért erősség, mert a tudás és tapasztalat helyben van. Azonban a rendszerváltozás negatív következményei, a gazdasági szerkezetváltás hatásai erőteljesen sújtották a térséget, a mezőgazdaság és az ipar krízisbe került.

Az ország regionális tagoltsága, a kelet-nyugati lejtő, a nyugati piacok távolisága, a keletiek összeomlása, valamint az országon belüli perifériális elhelyezkedés és kedvezőtlen elérhetőség, a rossz állapotú utak és mellékutak jelentősen gyengítették a Tokaj-Hegyalja gazdasági versenyképességét. A térség vállalkozásainak K+F aktivitása alacsony. A térség tőkehiányos. Gazdasági változások tehetik lehetővé azt, hogy egy versenyképes térszerkezettel rendelkező térség jöjjön létre.

Az elmúlt években kedvező átalakulás figyelhető meg a szőlészet-borászat terén, hiszen egyértelműen erősödött a minőségi termelés és szolgáltatás, szigorodtak a szabályozások, az eredetvédelemre vonatkozó előírások és rendtartás.

A szőlészet-borászat ágazat további térségi erősségei között említhetjük, hogy Tokaj-Hegyalján helyben van a hozzá kapcsolódó kutatóbázis, a tarcali Szőlészeti és Borászati Kutatóintézet, amely tovább segítheti az itt élőket, borászokat a helyi problémák megoldásában, kezelésében, háttérmunkája és tájékoztatása segítségével.

Más nemzetgazdasági ágazatok, így a nemfémes ásványi nyersanyag bányászat jelentős és tradicionális szereppel bír, több település életét a mai napig meghatározza, fő bevételforrásként jelennek meg a bányászati társaságok. A bányászat azonban jelentős természet átalakítással jár, tájsebek alakulnak ki – így van ez évezredek óta – a bányászattal

kapcsolatos konfliktusok, az ásványi vagyon gazdálkodás miatt egyre inkább előtérbe kerülnek és több szektort is érintenek (szőlőtermesztés, természetvédelem). A bányászat, mint a térségben hagyományos és jövedelmező ágazat elsorvasztása nem cél, hanem annak környezettudatos, társadalmilag és környezetileg fenntartható, innovatív és adaptív technológiai fejlesztése, a térség lakossága és gazdasága számára hosszú távon is előnyösen.

A mezőgazdaság húzóágazatként volt jelen Tokaj-Hegyalja életében, jó minőségű termőföldek jellemzőek, valamint az ártéri szálfüves területek és hegyoldali fennsíkok alkalmasak a hagyományos állatfajták tenyésztésére, egyéb szabad tartásos állattenyésztési tevékenységekre is. Kezdeményezések, néhány gazdasági társaság jelen van, azonban gyengeségként említhetjük, hogy kevés a fejlődésre képes kis és középméretű gazdálkodás és vállalkozás a termelő és mezőgazdasági szektorban.

A termeléshez kapcsolódóan egyre inkább erősödik a nemzetközi és hazai kereslet az egyedi, akár kézműves helyi termékek iránt, bár az eladással kapcsolatos nehézségek, ár-érzékenység, külföldi kereskedelmi láncok áraival szembeni verseny korlátozza a kisüzemi manufaktúrák fejlődését.

Tokaj-Hegyalja térségének ipara az itt levő városokban koncentrálódik, a kistelepüléseken erőteljesen leépült a szekunder szektor. Szerencs, Sátoraljaújhely esetén a nagyobb foglalkoztatók, külföldi működőtőke, valamint húzóágazatokhoz (így az autógyártáshoz) kapcsolódó ipar is jelen van. A korábbi feldolgozóipar összeomlása és a falusi üzemek megszűnése miatt a jelentős (500 fő feletti) foglalkoztatók távol maradtak Tokaj-Hegyaljától.

Az elmúlt tervezési időszakban pozitívumként jelenik meg, hogy a térségben működő jelentősebb vállalkozások számottevő EU-s források lehívásával, jelentős fejlesztéseket valósítottak meg 2007-2013 között, azonban gyengeség, hogy a kisebb vállalkozások esetén a gazdasági célú befektetések intenzitása alacsony, az önrész megteremtése egy-egy pályázathoz problémát jelent.

Tokaj-Hegyalja egyik legfontosabb kitörési pontja az idegenforgalom adta lehetőségek kiaknázása, a mai kor igényeit kielégítő, de egyben fenntartható, természetközeli turizmus kialakítása. A borra és gasztronómiára épülő turizmus kis lépésekkel ugyan, de fejlődik, folyamatosan bővülő szolgáltatásokat és kínálatot nyújtva az ide érkezőknek. Nőtt a magas

szolgáltatási színvonalú, exkluzív vendéglátóhelyek száma (gasztronómiai turizmus erősödése), valamint számos településen turisztikai fejlesztések történtek az elmúlt tervezési időszakban.

A turisztikai szektor azonban több, orvosolható gyengeséggel is szembenéz. Ezek közül kiemelhető, hogy a növekedés ellenére a magas minőségű szálláshelyek hiánya jellemző, főleg a nagy létszámú csoportok esetén, a térség desztinációinak megközelítése problémás, hiányoznak az erre specializálódott vállalkozások, valamint kiszolgáló infrastruktúra és turizmust célzó speciálisan kialakított tömegközlekedési rendszer. A fejlesztések ellenére a természeti és kulturális értékekben rejlő turisztikai potenciál számos területe kihasználatlan, ami szintén gyengíti a térség nemzetközi és hazai szerepét.

A borvidék nem rendelkezik egységes arculattal, nem jelenik meg a küldőpiacokon, valamint nagyon fontos tényező, hogy a térség programkínálata bővül, de ezek nincsenek összehangolva, egymásra torlódnak a borvidéki rendezvények, valamint több olyan program valósul meg, ami nem a hely szellemiségéhez méltó.

A térség gazdaságfejlesztéséhez kapcsolódó intézkedések egyértelműen pozitív hatást eredményezhetnek a társadalmi kihívások megoldásában is. A helyi adottságokra építő gazdaságfejlesztési lehetőségek, vállalkozás kialakítására és fejlesztésére alkalmas szereplők feltárása, ehhez ösztönzők biztosítása a gazdasági szereplők, leendő vállalkozások és befektetők, valamint önkormányzatok részére egyértelmű fontossággal bír.

Fontos, hogy a helyi értékeket, humán erőforrást, a természetet és a modernitást is figyelembe vevő, stabil háttérrel, gazdasági potenciállal, vagy kiváló ötlettel rendelkező vállalkozások is lehetőséget kapjanak Tokaj-Hegyalján, ami azt a célt szolgálja, hogy a térség fejlett, fenntartható és világszinten is ismert és elismert borvidék legyen.

Veszélyként jelentkezhetnek a túlzottan elaprózott, nem megfelelően összehangolt fejlesztések, a közép és felsőfokú végzettségűek számára kínált térségi munkalehetőségek számának stagnálása, amely tovább fokozhatja az ország fejlettebb területei felé és külföldre irányuló elvándorlást, a gazdasági instabilitást.

A szőlészet és borászat terén tovább kell ösztönözni a minőségi szőlő telepítés-termelés, termeltetés, művelés valamint a feldolgozás-tárolás-értékesítés egységes rendszerét, ennek

azonban korlátot szabhat a szakképzett munkaerő hiányának növekedése és a növekvő költségek miatti termelési problémák.

Az egyedi, helyi termékek előállítása iránti keresletnövekedés miatt további termelői- és biopiacok létrehozása is kitörési pont lehet, mint a mezőgazdaság további erősítése, ehhez azonban figyelembe kell venni a helyi termelők tőkeszegénységét.

A turizmusban rejlő potenciál fokozottabb kihasználása a világörökségi védettséggel összhangban, fenntartható turisztikai kínálat szélesítése (pl. aktív turizmus- kerékpáros, vízi, hegyi turisztikai hálózat és kínálat, gasztronómia, tematikus programok, fejlesztések- Rákóczi kultusz interaktív bemutatása, bor- és dűlőtúrák, világörökség) és minőségfejlesztése Tokaj-Hegyalján elengedhetetlen, rendkívüli lehetőségeket tartogat. Ehhez azonban további minőségi szemléletre, összehangolt térségi marketing tevékenység és programokra van szükség. Veszélyt akkor jelent, ha egy-egy desztináció létesítése, zöldmezős beruházás veszélyezteti a világörökségi vagy természetvédelmi területeket, szempontokat.

Végül a gazdaságfejlesztés, interregionális programok lehetőségei terén nem szabad elfeledkeznünk a határmenti együttműködési potenciálok kiaknázásában, erősítésében olyan mértékben, hogy Szlovákia elszívó hatása ne érvényesüljön a Borvidéken, hanem a terület fejlődése kölcsönös, határokon átnyúló konstruktív és egymást támogató, kiegészítő együttműködéseken alapuljon. A gazdasági, turisztikai, együttműködési lehetőségek a határtérség gazdaságának integrált fejlesztését teszik lehetővé, s hozzájárul a régió versenyképességének növekedéshez. Emellett a közös természeti értékek védelme, a táji környezet megóvása mindkét ország számára fontos feladat, amely szintén együttműködési lehetőségeket biztosít.

3.4. Társadalmi célú helyi gazdaságfejlesztés

A 2014-2020-as uniós pályázati ciklus kiemelt céljai között szerepel a foglalkoztatás bővítése, emellett kormányzati törekvés, hogy a közfoglalkoztatás kimenete szociális szövetkezet, társadalmi vállalkozás vagy egyéb társadalmi célú gazdaságot erősítő gazdasági társasági formák – profit orientált és non-profit – megjelenése és életképes elterjedése megvalósuljon.

A 2014-2020-as fejlesztési időszakban az Európai Unióból Magyarországra irányuló társadalmi célú gazdasági támogatások három fő területére fókuszálnak: társadalmi célú vállalkozások, tranzit foglalkoztatás és társadalmi integrációt szolgáló szociális gazdasági megoldások. Mind a három típusú társadalmi célú gazdaságfejlesztési lehetőség összhangban van a Tokaji borvidék hosszú távú koncepciójával.

A foglalkoztatási lehetőségek bővítésének egyik lehetséges alternatíváját a társadalmi célú gazdaság fejlesztése jelentheti. A társadalmi célú gazdaságfejlesztéssel olyan gazdasági tevékenységek és szervezetek bontakozhatnak ki, amelyek ötvözik az üzleti valamint a társadalmi szempontokat, és munkalehetőséget teremtenek, különösen a hátrányos helyzetű csoportok számára.

A társadalmi célú gazdaság támogatásában jelentős foglalkoztatási potenciál lehet elsősorban a - foglalkoztatási szerkezetben is - hátrányos térségekben, így a Tokaji borvidéken is. Továbbá az ilyen szempontú helyi gazdaságfejlesztés jelentős potenciállal rendelkezik a borvidéken, a már meglévő helyi egyedi alapanyagokra és kisipari, kézműves termékek előállítására és fejlesztésére építve.

A teljesség igénye nélkül és tetszőlegesen kiemelve példákat gondoljunk a tokaji fűz- és kosárfonás fejlesztéseire, a bodrogkeresztúri borecetre és szörpre, a rátkai káposztára és füstölési hagyományokra. Bodrogolaszi ökologikus tájgazdálkodási elképzelései, Erdőbénye kecskesajtjai, Erdőhorváti pereckészítése, Golop állattartási lehetőségei, Hercegkút bio- és megújuló energiafelhasználási ötletei, Legyesbénye kertkultúrájának fejlesztése, Makkoshotyka gomba- és gyógynövénykultúrája, Monok gyümölcsösei, Olaszliszka uborkatermesztési kezdeményezései és Tolcsva ribizli lekvár készítése mind olyan kezdeményezések, melyekre hosszú távon lehet építeni. A térség több településén található közösségi zöldség- és gyümölcstermesztés és helyi termékfejlesztések. A közösségi vállalkozások szervezése során a tevékenységi körök kiválasztása során figyelembe vehető az önkormányzati szektor és a vállalkozói-gazdálkodói szektor foglalkoztatási adottságai és igényei egyaránt.

A helyi foglalkoztatást elősegítő munkaerő-piaci eszközök területén 2011. januárjától a legjelentősebb változtatást egy új támogatási forma megjelenése jelentette, a közfoglalkoztatás újjászervezése. Megszüntetésre került a korábbi, háromszintű,

közmunkából, közhasznú- és közcélú foglalkoztatásból álló rendszer, és helyébe a szociális feszültségek enyhítésére az egységesen szabályozott közfoglalkoztatás lépett.

A közfoglalkoztatás legfontosabb célkitűzése, hogy elérje a hátrányos helyzetű térségeket és társadalmi csoportokat, és átmeneti munkalehetőséggel növelje foglalkoztathatóságukat segítve a bevonandó egyének öngondoskodásának elősegítését, későbbi nyílt munkaerő-piaci helytállását.

Ahhoz, hogy a közfoglalkoztatás ne váljon a hátrányos helyzetet és szegénységet konzerváló konstans életállapottá, hosszú távon a közfoglalkoztatásból kivezető lehetőségek – pl. képzések, továbbfejlesztett tranzitfoglalkoztatás, társadalmi vállalkozások ösztönzése társadalmi célú gazdaságfejlesztési további lehetőségei – bővítésére, továbbfejlesztésére és/vagy további ösztönzésére van szükség.

4. A FEJLESZTÉSI ÉRTÉKTERÜLETEK AZONOSÍTÁSA, A FEJLESZTÉS IRÁNYVONALAI

Magyarország felzárkóztatási programja megköveteli, hogy kirajzolódjon egyfajta konvergencia irány annak érdekében, hogy a különféle fejlettségi szintű települések egy irányba mutatóan felzárkózzanak, ami komoly társadalmi konszenzus megteremtését jelenti. A Tokaji borvidék települései sokféle forgatókönyvet követnek, amelyek alapján sokkal inkább a verseny, mintsem az együttműködés jelei érzékelhetők a térségben. A jövőkép eléréséhez, valamint az átfogó célok figyelembevételével egy térségspecifikus fejlesztési módszertan alapján kerültek kijelölésre a borvidék egyes településeinek fejlesztési irányvonalai, melyek objektív, térségfejlesztési nézőpontból meghatározott képet nyújtanak a településeknek önazonosságuk megtalálásához.

A települések lehetőségeinek feltárása és megismerése azért fontos, mert másképp kell felkészülnie a régiónak és a lakosságnak az egyik vagy másik lehetséges jövőre. Más gazdasági, társadalmi és kulturális intézményekre, fejlesztésekre és stratégiákra, és más emberi készségekre van szükség attól függően, hogy a település önmagát hogyan definiálja. A fejlesztés során figyelembe kell venni az egyes települések egyedi értékeit. A települések identitásának azonosítása többek között azért is szükség, hogy minden településnek meglegyen a maga egyéni karaktere, amikor a pályázati forrásokért verseng, s ne valósulhassanak meg egymást hátrányosan érintő fejlesztések.

A Tokaj-Hegyalja területfejlesztési koncepció alapját az elmúlt másfél év során, a számos különböző kutatási módszertannal elvégzett elemzések, terepi munkánk adják. A dokumentumelemzés módszerének köszönhetően, a rendelkezésre álló és az elkészült dokumentumok alapján meghatározásra kerültek a borvidéket jellemző kulcsszavak. A hasonló kulcsszavak klaszterekbe rendezésével kirajzolódtak a borvidék településeit jellemző fejlesztési értékterületek. A hét fejlesztési értékterület nem különíthető el egymástól egyértelműen. Lesznek, amelyek markánsabban, s lesznek, amelyek kevésbé fednek át. A legvalószínűbb jövőkép az, hogy településenként valamiféle kombinációjuk válik valóságossá. A fenti módszertan eredményeként az alábbi fejlesztési értékterületek kerültek meghatározásra, melyek a fejlesztési programban meghatározott stratégiai célok alapját képezik:

1) Elit bor és gasztronómia

2) Nemzeti hagyományok és kultúra

3) Természeti értékek

4) Gazdasági tér

5) Egyházi hagyományok és oktatás

6) Élményteremtés és turizmus

7) Közösségfejlesztés

A kutatási munka során olyan értékterületek kerültek megfogalmazásra, amelyek a települési diverzitást előnyként és nem hátrányként kezelik, amelyek összhangban vannak a borvidék jövőképével, hogy Tokaj-Hegyalja megőrizze mindazt, ami ősi érték és kihasználja a 21. század lehetőségeit.

1. Elit bor és gasztronómia:

Kulcsszavak: Prémium bor; Csúcsgasztronómia; Minőségi alapanyag.	A tokaji termelők identitástudatának és elkötelezettségének birtokában minden pincészet azzal az attitűddel készíti borait, hogy a világ egyik legjobb borvidékén termel. **Cél:** Kifogástalan minőségű borkészítés, magas szintű gasztronómia és kulináris élvezeti értékek megteremtése, prémium minőségű alapanyagok felhasználása, a terroir jelentőségének hangsúlyozása. **Prioritás:** Prémium minőségű borkészítés és gasztronómia; Egységes térségi arculat kialakítása

2. Nemzeti hagyományok és kultúra:

Kulcsszavak: Épített örökség; Hagyományőrzés; Művészet.	Az értékmegőrzés fontos alapja a magyarság és a nemzetiségi sokszínűség történelmi hagyományihoz kapcsolódó kultúrtörténeti és szellemi örökség ismerete és ápolása. A területen a hagyományos, a táji és természeti adottságokkal összhangban álló, a táji és természeti értékek, egyben a világörökségi helyszín kiemelkedő egyetemes értékének megőrzését biztosító, elősegítő területhasználati rendszer megőrzése és fenntartása. Tájegységi értéktár bizottság létrehozásának támogatása. **Cél:** Az épített, a természeti és táji örökség megóvása. A szőlőtermesztés és borászat, kézműipar és kismesterségek hagyományának megőrzése. A kultúra ápolása és nemzetközi szintű megjelenése. **Prioritás:** Világörökségi kultúrtáj védelme; Szellemi örökség és kultúra ápolása

3. Természeti értékek:

Kulcsszavak: Erdő; Bodrog; Védett természeti értékek.	A borvidék hosszú távú megtartó ereje és fejlődése a térség természeti környezetének komplex védelmén alapul. A Világörökségi területre különösen jellemző földtani képződmények és a természetes, a táj jellegét meghatározó különleges élőhelyeket jelentő felszínformák, talajok, és a rajtuk élő élőlényközösségek, valamint az ökológiai rendszerek természetes állapotban történő megőrzése, a természetes állapotokra jellemző biodiverzitás fenntartása. A természeti értékek komplex védelme azért is elsőrendű, mivel a térség társadalmi és természeti környezete igen terhelt és szennyezet a környezeti elemek, mint a víz - felszíni és felszín alatti -, talaj, levegő és zajszennyezés tekintetében. Ezen életminőséget és környezeti feltételeket negatívan befolyásoló értékek hatványozottan érvényesülnek és felerősödnek a térség lakosságának életminőségében a terület társadalmi-gazdasági hátrányos helyzete és a határon túlról érkező, főként folyóvízi szennyezések kezeletlensége miatt. **Cél:** A tájban rejlő potenciál, a vulkanikus lejtők, a vizes élőhelyek és az erdők természetes társulásainak tudatos megőrzése, ahol szükséges, védettség alá vonása, fenntartható használatánál figyelve a társadalom környezeti életminőségének javítására, a természeti értékek megőrzésére, illetve együttműködésre törekedve a határon túli, környezeti szempontból egymásra utalt és a térségre hatással lévő területekkel. **Prioritás:** Egyedi természeti értékek megőrzése

4. Gazdasági tér:

Kulcsszavak: Ipar; Mezőgazdaság; Helyi termék.	A helyi gazdasági tevékenység alapját a térség nagyobb városaiban komplex ipari, vállalkozási és kereskedelmi környezet, a községekben a szőlőtermesztés és a borászatok tevékenysége határozza meg, melyet a komplex ipari és vállalkozási környezet kiegészít az országos átlagnál zöldebb mezőgazdasági szerkezet érvényesítése mellett. A fiatalok vállalkozóvá válásának segítése, valamint a tapasztalt, idősebb korosztály tudásának ötvözése modern technológiával és tudással. Dinamikus és hálózatosan összekapcsolt térségi közlekedési rendszer kialakítása. **Cél:** Élelmiszeripari fejlesztések, elsősorban szőlészet és borászat támogatása. Állattenyésztés, állattartás, fajtamentés, gyümölcstelepítés és szőlőfelhasználás egyéb lehetőségeinek ösztönzése. Helyi kezdeményezések, termékek és kézműves manufaktúrák támogatása. Erdőgazdálkodás: az erdő értékeinek hasznosítása, erdei gyümölcs, fűszer, gomba- és gyógynövénykultúra, fenntartható vadgazdálkodás. Inkubátorházak kialakítása, gépipari innováció, bányászatban rejlő lehetőségek potenciális kiaknázása a környezeti fenntarthatósági és a társadalom környezet-egészségügyi, így a levegő-, víz-, talajminőségi javítási, fejlesztési, környezeti igazságossági szempontjainak figyelembevételével. A gazdaság fejlődéséhez szükséges nagy infrastruktúrák – közút, vasút – a világörökségi és a természetvédelmi területek sajátos igényeire reflektáló, elsősorban a helyi társadalom érdekeit figyelembe vevő fejlesztése. **Prioritás:** Helyi gazdaságélénkítés; Közlekedésfejlesztés:

5. Egyházi hagyományok és oktatás:

Kulcsszavak: Egyházi tradíció; Oktatásfejlesztés; Zarándoklat.	Oktatási és egyházi intézményellátottság szempontjából kimagasló és a térség szükségleteire adekvátan reflektáló minőségű intézmények jelenléte. Egyházak és vallási közösségek szerepe hagyományok megélésében, közösségfejlesztésben.

	Cél: Vallási sokszínűség bemutatása, a vallási turizmushoz kapcsolódó zarándoklatok jelentőségének hangsúlyozása. Modell értékű oktatási környezet fejlesztése és létesítése, a szőlészeti-borászati szakképzés színvonalának emelése országos szintű beiskolázással. Oktatásban a térségspecifikus, illetve helyi igényorientált tananyagok és programcsomagok – turizmus (vallási, aktív, szoft, természetközeli), szőlészet-borászat, világörökség, nyelvoktatás, gasztronómia, vendéglátás, helyi termék és szolgáltatásfejlesztés stb. – kidolgozása, alkalmazása.
	Prioritás: Egyházi hagyományok ápolása; Kiegyensúlyozott oktatási és képzési struktúra kialakítása

6. Élményteremtés és turizmus:

Kulcsszavak: Aktív életmód; Szállás és wellness; Extrém sport.	A táji adottságok, a természeti környezet egyedisége, a települések sokszínűsége, az idelátogatók számára jelentős turisztikai potenciált rejt magában. A terület táji és természeti értékeinek – különös tekintettel a világörökségi helyszín kiemelkedő egyetemes értékére – az értékmegőrzésnek alárendelt, színvonalas bemutatása, turisztikai és oktatási céllal, ezáltal a természetvédelmi szemlélet erősödésének elősegítése és a világörökségi helyszín ismertségének és elismertségének növelése. Eközben fontos elem a bányászati tevékenység után megmaradt tájsebek környezettudatos, de látogatóbarát és kreatív újrahasznosítása, kialakítása, gondolva a volt kőbányában megépült tokaji Fesztiválkatlan, a kaolinkutatás során felfedezett Végardó fürdő termálvize vagy a malomkőbányászat során kialakult sárospataki Megyer-hegyi tengerszem tapasztalataira.
	Cél: A hegyek és vizek rekreációs célú kihasználását támogató, az aktív életmódhoz köthető (túrázás, biciklizés, vízi turizmus, extrém sportok), a kikapcsolódást, a pihenést szolgáló (wellness, jól-lét) turisztikai és egészségjavító fejlesztések megvalósítása, turisztikai potenciál erősítése. A vendégek tartalmas időtöltésre kapjanak lehetőséget, a vendégéjszakák száma növekedjen. Családbarát turisztikai szolgáltatások. Az ifjúság környezettudatosságának fejlesztése túrakínálattal és erdei iskolákkal.
	Prioritás: Turizmusfejlesztés

7. Közösségfejlesztés:

Kulcsszavak: Szociális ellátás; Közösségi tér; Borvidéki rendezvény.	A térség hosszú távú társadalmi és gazdasági megújulása és fenntartható fejlesztése a borvidék társadalmának összefogásával és közösség erejével valósítható meg és tartható fenn. Települések közötti, az egész térséget átfogó közösségi közlekedési hálózat – busz, vonat, kerékpár - integrált fejlesztése.
	Cél: A helyi társadalom kohézióját megteremtő intézkedések, lakóhelyi közösségek kialakítása. Helyi identitás és szociális háló erősítése. Intézményfejlesztés. Közösségi terek létrehozása, jól-lét teremtés. Erős civil társadalom megteremtése. Társadalmi szervezetek és térségi programok szervezése. Család- és közösségbarát fejlesztések támogatása. Közösségek és települések összekapcsolása a közúti, kerékpáros és közösségi – vasút, busz - közlekedés fenntartható és környezettudatos fejlesztésével.
	Prioritás: Helyi közösségfejlesztés; Települési környezet fejlesztése

A települések értékválasztásának kijelölésével párhuzamosan elkészült a Fejlesztési források EMIR (Egységes Monitoring Információs Rendszer) adatbázisainak, elmúlt tervezési és

fejlesztési időszakra vonatkozó értékelése. Az elemzés során kiderült, hogy a települések társadalmi-gazdasági helyzetét figyelembe vevő releváns és racionális fejlesztések fogalmazódnak meg, illetve az egymással szomszédos települések esetén milyen igények jelennek meg (van-e átfedés vagy sem), továbbá fény derült az érdekellentétekre is. A 2007-13-as tervezési időszak forrásfelhasználásának elemzés során a Tokaj Borvidékhez tartozó 27 település esetében került sor az Európai Uniós forrásokból megvalósult fejlesztések strukturált feldolgozására. Ennek következtében kirajzolódtak azok a fejlesztési hangsúlyok, amelyek az egyes településekre a leginkább jellemzőek (ide tartoznak elsősorban az önkormányzati projektek), továbbá a gazdasági társaságok támogatott beruházásain keresztül azok a területek, amelyeken alulról építkező fejlesztési potenciál tapasztalható.

2. ábra: A Tokaji borvidék identitástérképe

A fenti fejlesztési értékterületeket mindegyik település esetén azonosítottuk, ezen értékterületek mentén van a legnagyobb potenciál a fejlesztések során, akár konkrét projektek kidolgozására. Tokaj-Hegyalját egy komplex, de mégis sokszínű mozaikká tudjuk összerakni, minden olyan értéket megjelenítve, amelyekben a települések erősek. A társadalmasítás folyamata során lehetőség nyílik az értékterületek megvitatására, a települések közötti kapcsolatok alakítására, kisebb, funkcionális mikro térségek szerveződésére is.

5. A FEJLESZTÉSI CÉLOK KOHERENCIA VIZSGÁLATA

5.1. A jövőkép, a fejlesztési elvek és az átfogó célok kapcsolata

Kiegyensúlyozott társadalmi szerkezet átfogó célkitűzés kapcsolódása a gazdasági tér, egyházi hagyományok és oktatás, közösségfejlesztés, élményteremtés és turizmus fejlesztési irányaihoz:

A térség demográfiai és társadalmi helyzetének javítása, az ehhez kapcsolódó krízisek és problémák megoldásának érdekében átfogó célunk egy kiegyensúlyozott társadalomi szerkezettel rendelkező térség megteremtése.

Ennek, illetve az elvándorlás és népességfogyás megállítása a fiatal népesség megtartásának, valamint a különböző társadalmi csoportok számára Tokaj-Hegyalja, mint vonzó lakókörnyezet megteremtésének érdekében megfelelő gazdasági bázis létrehozása és munkalehetőségek biztosítása szükséges a térségben, olyan fejlett és komplex gazdasági térrel, amely megélhetést és perspektívát biztosít az itt élők számára. Tehát a gazdasági terek kialakítása irányvonal alapvető fontosságú a kiegyensúlyozott társadalmi légkör megteremtése szempontjából.

A társadalom pozitív irányú fejlődése érdekében, megfelelő életteret, közösségi tereket, élhető településeket, a helyiek számára elérhető, minőségi rendezvényeket, valamint a szociális ellátórendszert kell biztosítani. Az oktatásra kiemelt figyelni kell fordítani, térségspecifikus képzéseket kell biztosítani, amelyek a későbbiekben a helyben maradást eredményezik.

A térségben kiemelkedő szereppel, hagyománnyal rendelkeznek az egyházak, zarándoklatok, így egyértelmű, hogy az egyházi hagyományok ápolására, az egyház közösségteremtő szerepének növelésére szükség van.

A térség lakóinak identitástudata a kultúra, a kreatív szektor, a művészetek és a hagyományok ápolásával erősíthető, az oktatási és kulturális háttér biztosítása tehát szintén nagyon fontos részcél egy kiegyensúlyozott társadalomi struktúra kialakításához.

Nemcsak az ideérkezők, hanem az itt élők számára is olyan helyszínek, közösségi (élet)terek kialakítására kell törekedni, ahol a lakosság élményekkel töltődik fel, a jól-lét érzése megteremtődik, valamint a természeti értékeket, Tokaj-Hegyalja, mint táj adottságait magukénak érzik, mindez a helyi döntéshozók és közösségek aktív együttműködése révén valósítható meg.

Fejlett, versenyképes gazdaság átfogó cél kapcsolódása az elit bor- és gasztronómia, gazdasági tér, élményteremtés és turizmus fejlesztési irányaihoz:

A térség fejlett gazdaságának kialakítása, speciálisan Tokaj-Hegyaljára jellemző helyi termékeken alapuló gazdasági ágazatok, vállalkozások megteremtése alapvetően befolyásolja a térség jövőbeni fejlődését, valamint társadalmára is egyértelmű hatással van. Meg kell találni azokat a gazdasági tereket ösztönözve a helyi kezdeményezéseket, és kihasználva a települési adottságokat, meglevő üzemeket, helyi manufaktúrákat, amelyek munkát és stabil jövedelmet biztosítanak az itt élőknek, befektetési lehetőségeket, versenyképes helyzetet teremtenek a vállalkozni szándékozóknak.

A fejlett gazdaság meghatározó szereplői a térségben a minőségi bort, helyi termékeket előállító gazdasági szervezetek, vállalkozások, melyek elsődleges szegmensét képezik a gazdaságnak.

Emellett a rendelkezésre álló földterületek, a természet adta gazdasági potenciál, a mezőgazdasághoz és élelmiszeriparhoz kapcsolódó ágazatok, továbbá a húzóágazatokhoz kapcsolódó ipar jelenléte, innovatív ágazatok megtelepedésének fejlesztési lehetőségei, fiatal vállalkozói réteg megtelepedésének elősegítése szintén kitörési pontot jelentenek a térség gazdaságfejlesztésében.

Versenyképes és fejlett gazdasági tér kialakítására egyértelmű hatással van Tokaj-Hegyalja idegenforgalmi adottságainak, desztinációinak fejlesztése, a minőségi turisztikai szolgáltatások kialakítása (szálláshelyek, kereskedelem, vendéglátóhelyek), melyek rendkívül látványos és pozitív hatást eredményezhetnek.

A világörökség átfogó célkitűzés kapcsolódása az elit bor- és gasztronómia, természeti értékek, nemzeti hagyományok és kultúra, egyházi hagyományok és oktatás fejlesztési irányaihoz:

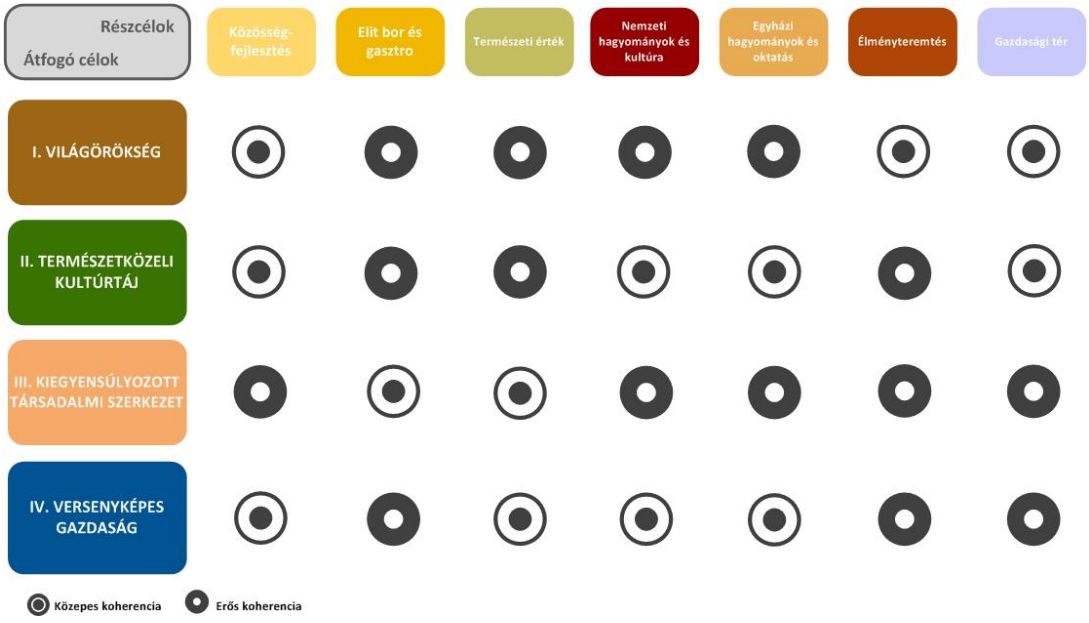
Ahhoz, hogy Tokaj-Hegyalja hosszú távon világhírű borvidékké váljon, a koncepcióban meghatározott átfogó részcéloknak és irányvonalaknak szinergiát kell alkotnia. Az átfogó célok közül, a világörökségi címhez, annak értékeihez számos cél kapcsolódik.

Egyrészt a térség kultúrtáj jellege, a történelmi borvidék szerepe, a bortermeléshez, ennek magas minőségű kivitelezéséhez kapcsolódó tevékenységek, vagyis a magas minőséget képviselő prémium borok és gasztronómiai termékek előállítása egyértelműen hozzájárulnak a világörökségi kultúrtáj fejlődéshez.

A világörökséghez kapcsolódó további fontos részcél az épített örökséget magában foglaló helyszínek, fejlesztése és megőrzése, olyan helyszínek fenntartható, valamint innovatív módon történő kialakítása, ahol a borvidék nemzeti hagyományai és évszázados kultúrája jelen van. Mindemellett a természeti értékeket érintő fejlesztéseket úgy kell megvalósítani, hogy az ne veszélyeztesse a világörökségi címet.

A természetközeli kultúrtáj átfogó cél kapcsolódása a természeti értékek fejlesztési irányaihoz:

A természetközeli kultúrtáj, mint átfogó cél kapcsolódási pontja egyértelműen a természeti értékek megőrzéséhez kapcsolódik, amely során arra törekszünk, hogy a táj – a hegyek, vízfolyások, különleges természeti értékek – potenciáljából fakadó lehetőségek kiaknázását fenntartható területhasználattal, a természetközeliséget szem előtt tartó táj átalakítással őrizzük meg Tokaj-Hegyalja természeti és természetes arculatát.

3. ábra: A hosszú távú célrendszer belső koherenciája

5.2. Külső koherencia vizsgálat

Jelen fejezet célja a Tokaji borvidék hosszú távú területfejlesztési koncepciójának alapját képező jövőkép és átfogó célok illeszkedésének vizsgálata a magasabb szintű hazai és uniós fejlesztéspolitikai dokumentumokban foglalt célkitűzésekhez.

A 2014-2020-as uniós tervezési időszakra történő felkészülés jegyében készültek a programozás keretrendszerét adó európai és hazai szintű, területi, illetve ágazati fókusszal bíró fejlesztési dokumentumok. Ezen magasabb szintű dokumentumok ismerete és figyelembevétele, az ezekben kijelölt fejlesztési irányok tekintendők sorvezetőnek a Tokaji borvidék hosszú távú fejlesztése szempontjából is, igazodva a helyi adottságokhoz, értékekhez és fejlesztési kihívásokhoz.

Minél erősebb a magasabb szintű fejlesztési célokkal megvalósuló koherencia, annál inkább biztosított, hogy a Tokaji borvidék számára 2030-ig meghatározott fejlesztési irányvonalak és célok elérését biztosító stratégia és operatív program megvalósítása hozzájárul az uniós, hazai és azon belül a területi célkitűzések teljesítéséhez.

Az alábbiakban a koncepció átfogó célkitűzéseinek a térség fejlődése szempontjából releváns, (területi és ágazati) fejlesztési dokumentumokban megfogalmazott célkitűzésekhez való illeszkedése táblázatos formában kerül bemutatásra. A borvidék átfogó célkitűzései sok esetben ugyanazon magasabb szinten meghatározott célkitűzés teljesüléséhez is hozzájárulnak, azaz nem egy az egyben feleltethetők meg a térségi és országos vagy uniós prioritások, ez is bizonyítja a területfejlesztési koncepció célrendszerének komplexitását és integritását, a fejlesztési célok egymásra épülését:

5.2.1. Illeszkedés Európa 2020 stratégia tematikus céljaihoz

Átfogó cél:	**Az EU 2020 Stratégia kapcsolódó prioritásai, tematikus célkitűzései:**
Világörökségi borvidék	▪ A kutatás, a technológiai fejlesztés és az innováció erősítése; ▪ A kis- és középvállalkozások, a mezőgazdasági (az EMVA keretében), a halászati és akvakultúra-ágazat (az ETHA keretében) versenyképességének javítása; ▪ Az alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaság felé történő elmozdulás támogatása minden ágazatban;

	▪ A fenntartható és minőségi foglalkoztatás, valamint a munkavállalói mobilitás támogatása.
Természetközeli kultúrtáj	▪ Az alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaság felé történő elmozdulás támogatása minden ágazatban; ▪ Az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás, a kockázatmegelőzés és -kockázat kezelés előmozdítása; ▪ A környezetvédelem és az erőforrás-felhasználás hatékonyságának előmozdítása.
Kiegyensúlyozott társadalmi szerkezet	▪ A fenntartható és minőségi foglalkoztatás, valamint a munkavállalói mobilitás támogatása; ▪ A társadalmi együttműködés erősítése és a szegénység, valamint a hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelem.
Fejlett és versenyképes gazdaság	▪ A kutatás, a technológiai fejlesztés és az innováció erősítése; ▪ A kis- és középvállalkozások, a mezőgazdasági (az EMVA keretében), a halászati és akvakultúra-ágazat (az ETHA keretében) versenyképességének javítása; ▪ Az alacsony szén-dioxid-kibocsátású gazdaság felé történő elmozdulás támogatása minden ágazatban; ▪ Az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás, a kockázatmegelőzés és –kezelés előmozdítása.

5.2.2. Illeszkedés a Nemzeti Fejlesztés 2030 célkitűzéseihez

Átfogó cél:	**A Nemzeti Fejlesztés 2030, Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció dokumentum kapcsolódó prioritásai, célkitűzései:**
Világörökségi borvidék	▪ A térség szempontjából alapvető elhatározás az OFTK-ban a Tokaji borvidék kiemelt térséggé nyilvánításának elhatározása (1/2014. (I. 3.) OGY határozat 7.b pont). ▪ Tokaj-Hegyaljának – a nyolc világörökségi terület egyikeként és a tokaji bor nemzetközi elismertsége folytán meghatározó szerepet játszhat az ország makro regionális szerepének erősítésében, mely az országos koncepció egyik területi specifikus célja. ▪ A hagyományos kárpát-medencei nagyváros hálózati kapcsolatrendszerének (Miskolc – Kassa – Ungvár – Munkács – Szatmárnémeti – Debrecen - Nyíregyháza) fókuszba helyezése, újraépítése nem csupán Tokaj-Hegyalja számára jelenthet új piacokat, de az északkelet-magyarországi hátrányos helyzetű zempléni-bodrogközi térség és a szomszédos országok csatlakozó térségei számára is a leszakadás megállításának egyik esélyét biztosíthatja. ▪ Tokaj-Hegyalja, mint határ menti térség is érintett a makro regionális szerepek erősítésében, különös tekintettel arra, hogy az egykori történelmi borvidék egy kisebb része a mai Szlovákia területén található. ▪ A térség fejlesztésével kapcsolatos döntések kormányzati szintre emelése lehetőséget ad a határ menti viták mind két fél számára gyümölcsöző rendezésére.
Természetközeli kultúrtáj	▪ Kiemelkedő táji értékű térségek fejlesztése, mint területi specifikus cél összhangban áll a térségi kultúrtáj természetközeli megőrzésével.

Átfogó cél:	A Nemzeti Fejlesztés 2030, Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció dokumentum kapcsolódó prioritásai, célkitűzései:
Kiegyensúlyozott társadalmi szerkezet	▪ A vidéki térségek népességeltartó képességének fejlesztése, a kiemelkedő táji értékű térségek fejlesztése és a területi különbségek csökkentése, térségi felzárkóztatás és gazdaságösztönzés specifikus célok elválaszthatatlanok egymástól, és együttesen biztosíthatják a térségen belül is a kiegyensúlyozott társadalmi szerkezet megteremtését és fejlesztését. ▪ Tokaj-Hegyalja jövőjét nagymértékben meghatározza a Tisza-völgy komplex fejlesztése, különös tekintettel a beavatkozások jövőbeli mikroklimatikus hatásaira, ami a nagyhírű tokaji aszú fennmaradásának vagy eltűnésének alapja. ▪ Tokaj-Hegyalja ugyanakkor egyike a drámaian zsugorodó térségeinknek, ebből a szempontból a jövőbeli népesség nagysága és a táj eltartóképessége közötti új egyensúly építése a borvidék fennmaradásának egyik kritikus kérdése. Tokaj-Hegyaljának, első műemlékként védett hazai történeti tájunknak, a kiemelkedő táji értékekre alapozott fejlesztés hazai módszerei, technikái kidolgozásának egyik mintatérségévé kell válnia. ▪ A térségi felzárkóztatásnak, a leszakadásra hajlamos társadalmi csoportok integrálásának itt az értékőrző modernizációt elősegítő stratégiákra kell elsősorban épülniük.
Fejlett és versenyképes gazdaság	▪ A többközpontú térszerkezetet biztosító városhálózat és a Területi különbségek csökkentése, térségi felzárkóztatás és gazdaságösztönzés területi specifikus célok összhangban vannak a térség fejlődési potenciáljával. ▪ Tokaj-Hegyalja egykori jelentős gazdasági súlya nem kis részben sűrű kisváros-hálózatának, e kisvárosok közötti együttműködésnek és munkamegosztásnak volt köszönhető. Ma, amikor a hálózatosodás korát éljük, a térségfejlesztésben a kisvárosok közötti együttműködés építésének és a munkamegosztásnak újra jelentős szerep jut. Az ehhez szükséges hajlandóságok és készségek az elmúlt történeti időszakokban országos szinten visszaszorultak, az ország kiemelt térségei e téren tehát mintaadó, úttörő szerepet játszhatnak. ▪ A kisváros-hálózat megerősítésében a térség elérhetőségi feltételeinek és a belső kapcsolatrendszernek a javítása egyaránt meghatározó, beleértve a térség határokon átívelő nagyváros-hálózati elérhetőségének javítását is.

5.2.3. Illeszkedés BAZ megye területfejlesztési koncepciója célkitűzéseihez

Átfogó cél:	A Borsod-Abaúj-Zemplén megye Területfejlesztési Koncepciója dokumentum kapcsolódó prioritásai, célkitűzései:
Világörökségi borvidék	▪ A VIII. prioritás a turizmus fejlesztése, mely szerint a jövőbeni fejlesztések Tokaj-Hegyalja világörökségi értékeire, a tokaji bor kiemelt hírnevére, a Zemplén váraira, illetve a Bodrog, Zemplén természeti szépségére fókuszálnak, valamint cél a „BOR-VIDÉK Tokaj-

Átfogó cél:	A Borsod-Abaúj-Zemplén megye Területfejlesztési Koncepciója dokumentum kapcsolódó prioritásai, célkitűzései:
	Hegyalja Nemzeti Programban" szereplő projektek megvalósítása, valamint a felsorolt tevékenységek fejlesztése. ▪ A területfejlesztési koncepcióban Borsod-Abaúj-Zemplén megye 2030-ra vetített jövőképe szerint cél a nemzetközi szinten híres Tokaji borvidék értékeinek megőrzése és nemzetközi versenyképessége.
Természetközeli kultúrtáj	▪ A VII. prioritás, a Mezőgazdasági termelés és feldolgozás fejlesztése, a helyi termékek a szőlőtermesztés és borkészítés a Tokaji és Bükkaljai Borvidéken. ▪ Célként fogalmazódik meg a területek kedvező termőhelyi adottságainak megőrzése, valamint a talaj- és levegőszennyezés csökkentésének törekvése, valamint a minél teljesebb termőterület-kihasználás érdekében a legértékesebb területek be-, illetve visszatelepítésének támogatása, kiemelten a Natura 2000-es területeken az előírásokkal összhangban.
Kiegyensúlyozott társadalmi szerkezet	▪ A dokumentum célul tűzi ki Tokaj-Hegyaljához tartozó városok együttesének meghatározó foglalkoztatási körzet funkcióját, valamint a fenntartható foglalkoztatásban betöltött szerepét, melynek megteremtéséhez a települések között kiegyensúlyozott együttműködés szükséges. ▪ A koncepció fejlesztési célkitűzései között szerepel a nemzetközi színvonalú, felsőfokú borászati, gasztronómiai és vendéglátó-ipari szakképzés megteremtése Tokaj-Hegyalján, sárospataki központtal. ▪ Tokaj-Hegyalja-Zemplén esetén két város, Sátoraljaújhely-Sárospatak „városegyüttes" kerül említésre, ahol cél Tokaj-Hegyalja természeti értékeire és különösen a szőlőtermelésre, borászatra, vadászatra, kézműves helyi termékekre épített fejlesztések kialakítása.
Fejlett és versenyképes gazdaság	▪ A IV. prioritás, vagyis a Vállalkozások versenyképességének javítása és a foglalkoztatás ösztönzése alprogram esetén, a preferált ágazatok Tokaj-Hegyalja-Zemplén térségére vonatkozóan az élelmiszeripar. ▪ A területi preferenciák között megjelenik Tokaj, valamint a fejlesztendő gazdasági alágazatok és tevékenységek, kiemelendő a feldolgozóipar fontossága, ill. a mezőgazdasági kutatóbázis létrehozása a térségben.

5.2.4. Illeszkedés a Vidékfejlesztési Program célkitűzéseihez

Átfogó cél:	A Vidékfejlesztési Program kapcsolódó prioritásai, célkitűzései:
Világörökségi borvidék	▪ A mezőgazdasági üzemek életképességének javítása és a versenyképesség fokozása valamennyi régióban és a mezőgazdasági termelés valamennyi típusa esetében, valamint az innovatív gazdálkodási technológiák és a fenntartható erdőgazdálkodás előmozdítása; ▪ Az élelmiszerlánc szervezésének – többek között a mezőgazdasági termékek feldolgozásának és forgalmazásának, az állatjólétnek és a

Átfogó cél:	A Vidékfejlesztési Program kapcsolódó prioritásai, célkitűzései:
	mezőgazdaság terén alkalmazott kockázatkezelésnek – az előmozdítása;
Természetközeli kultúrtáj	▪ A mezőgazdasági üzemek életképességének javítása és a versenyképesség fokozása valamennyi régióban és a mezőgazdasági termelés valamennyi típusa esetében, valamint az innovatív gazdálkodási technológiák és a fenntartható erdőgazdálkodás előmozdítása; ▪ A mezőgazdasággal és az erdőgazdálkodással összefüggő ökoszisztémák állapotának helyreállítása, megőrzése és javítása;
Kiegyensúlyozott társadalmi szerkezet	▪ A mezőgazdasági üzemek életképességének javítása és a versenyképesség fokozása valamennyi régióban és a mezőgazdasági termelés valamennyi típusa esetében, valamint az innovatív gazdálkodási technológiák és a fenntartható erdőgazdálkodás előmozdítása; ▪ Az élelmiszerlánc szervezésének – többek között a mezőgazdasági termékek feldolgozásának és forgalmazásának, az állatjólétnek és a mezőgazdaság terén alkalmazott kockázatkezelésnek – az előmozdítása; ▪ A társadalmi befogadás előmozdítása, a szegénység csökkentése és a gazdasági fejlődés támogatása a vidéki térségekben.
Fejlett és versenyképes gazdaság	▪ A tudásátadás és az innováció előmozdítása a mezőgazdaságban, az erdőgazdálkodásban és a vidéki térségekben ▪ A mezőgazdasági üzemek életképességének javítása és a versenyképesség fokozása valamennyi régióban és a mezőgazdasági termelés valamennyi típusa esetében, valamint az innovatív gazdálkodási technológiák és a fenntartható erdőgazdálkodás előmozdítása ▪ Az élelmiszerlánc szervezésének – többek között a mezőgazdasági termékek feldolgozásának és forgalmazásának, az állatjólétnek és a mezőgazdaság terén alkalmazott kockázatkezelésnek – az előmozdítása ▪ Az erőforrás-hatékonyság előmozdítása, valamint a karbonszegény és az éghajlatváltozáshoz alkalmazkodni képes gazdaság irányába történő elmozdulás támogatása a mezőgazdasági, az élelmiszer-ipari és az erdészeti ágazatban.

5.2.5. Illeszkedés a Nemzeti Turizmusfejlesztési Koncepció célkitűzéseihez

Átfogó cél:	A Nemzeti Turizmusfejlesztési Koncepció dokumentum kapcsolódó prioritásai, célkitűzései:
Világörökségi borvidék	▪ Az örökség és kulturális turizmus, illetve a nemzeti gasztronómiai hálózatok és kiemelt fesztiválok fejlesztése, támogatása igazodva egy adott tájegység hagyományaihoz, kulturális, történeti adottságaihoz célkitűzések illeszkednek a Tokaji borvidék hosszú távú célkitűzéséhez, hogy Magyarországnak nemzetközileg is elismert és keresett borvidéke legyen, a helyi örökségre innovatív módon építve.

Természetközeli kultúrtáj	▪ Tokaj-Hegyalja, mint Tokaji borvidék, hagyományőrző kultúrtájként nevesített a dokumentumban, hangsúlyozva a helyi hagyományok megőrzésének és turisztikai termékké alakításának fontosságát. ▪ A hagyományőrző kultúrtájak több esetben a világörökség részei, köztük a Tokaji borvidék is, mely országos, sőt nemzetközi szempontból is kiemelt bor és gasztronómiai desztináció.
Kiegyensúlyozott társadalmi szerkezet	▪ A koncepció specifikus céljai a vallási turizmus, a térségi fesztiválok, rendezvények, a kerékpár-, lovas-, a vízi-, a falusi- és agroturizmus. Ezek a célok segítik a Tokaji borvidék településeinek és azok társadalmainak kiegyensúlyozott, kölcsönös és harmonikus fejlesztését, illeszkedve a kiegyensúlyozott társadalmi térszerkezet megteremtésének célkitűzéséhez.
Fejlett és versenyképes gazdaság	▪ A főbb célkitűzések között szerepel a tematikusan fókuszált termékstruktúra fejlesztése, a területi alapú, turisztikai desztinációk által vezérelt marketing erősítése, a turizmus programkínálatának fejlesztése. ▪ Továbbá cél a turizmus jogi és gazdasági környezetének felhasználóbarát jellegének erősítése, illetve a turisztikai intézményrendszer fejlesztése is.

5.2.6. Illeszkedés a Magyar Növekedési Tervhez

Átfogó cél:	**A Magyar Növekedési Tervben meghatározott, kapcsolódó prioritások, célkitűzések:**
Világörökségi borvidék	▪ A természeti javakhoz és a térség egyéb erőforrásaihoz fűződő speciális és tradicionális tudás, és hagyományaink megőrzése hozzájárul a helyben termelt és feldolgozott termékek hozzáadott értékének növeléséhez és egyediségének kiemeléséhez, kifejezetten igaz ez a különböző dűlőnként eltérő talaj és adottságok ismeretére építve, és ezek különbségeit kihasználva, előállított magas minőségű bor tekintetében.
Természetközeli kultúrtáj	▪ Tiszta, egészséges, versenyképes környezet megteremtése, természeti rendszerek aktív védelme.
Kiegyensúlyozott társadalmi szerkezet	▪ A tudásra épülő növekedés és szellemi tőke fontossága; ▪ A társadalom alkalmazkodó képességének növelése; ▪ Demográfiai folyamatok javulása.
Fejlett és versenyképes gazdaság	▪ A Terv célul tűzi ki a gazdaság helyi pillérének megerősítését, a természeti értékekre, tudásra és munkára épülő helyi növekedés megvalósítását, ill. az importkiváltó gazdaságpolitika megteremtését a termelésben.

5.2.7. Illeszkedés a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiához

A Tokaji Borvidék Helyzetértékelése (pp. 400-401) vizsgálja a Nemzeti Fenntartható Keretstratégia (Keret stratégia) Tokaj-Hegyalja specifikus vonatkozásait, melyek figyelembevételével kerültek meghatározásra a térség hosszú távú fejlesztésének átfogó.

Átfogó cél:	A Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégia kapcsolódó prioritásai, célkitűzései:
Világörökségi borvidék	▪ A társadalmi erőforrások vonatkozásában, a Keretstratégiában célként fogalmazódik meg a múlt örökségének ápolása, a szellemi, tárgyi és épített örökség megőrzése, értékeinek kibontakoztatása, fenntartható használata.
Természetközeli kultúrtáj	▪ A természeti erőforrások tekintetében a Keretstratégia célként fogalmazza meg a biodiverzitás fenntartását, a táj és a természeti értékek megőrzését, a környezet eltartóképességét érvényesítő gazdálkodást.
Kiegyensúlyozott társadalmi szerkezet	▪ A Keretstratégia a társadalmi erőforrásokkal kapcsolatban irányozza elő a társadalmi összetartozás erősítését, a működőképes közösségi hálózatok fenntartását, a fenntarthatósággal kapcsolatos értékek erősítését, a kulturális hagyományok felélesztését, valamint a kulturális sokszínűség elismerését. ▪ Az emberi erőforrások vonatkozásában a Keretstratégia a népességfogyás lelassítását, az értékeket, erkölcsi normákat, a társadalmi minőséget fejlesztő, a munkavégzéshez szükséges tudás, készségek és kompetenciák elsajátítását, a társadalmi tanulás új formáinak létrejöttét biztosító oktatás – nevelés - képzés kialakítását nevesíti célként. ▪ Továbbá kiemeli a társadalmi kohézió erősítését, a leszakadó csoportok integrációját.
Fejlett és versenyképes gazdaság	▪ A gazdasági (fizikai) erőforrások tekintetében a Keretstratégia célként tűzi ki a vállalkozói tőke és az innováció erősítését, a foglalkoztatás bővítését, a helyi gazdasági kapcsolatok erősítését.

5.2.8. Illeszkedés az Országos Területrendezési Tervhez

A Tokaji Borvidék Helyzetértékelése részletesen (pp. 410-414) vizsgálja az OTrT Tokaj-Hegyalja specifikus vonatkozásait, a koncepció ezek figyelembevételével készült. Kiemelendők az átfogó célokkal való koherencia szempontjából az az alábbiak:

- Fenntartható területhasználat biztosítása a területfelhasználás rendszerének megfelelően,
- környezeti fenntarthatóságot és mobilitást biztosító elkerülő utak, kerékpárútvonalak kijelölése,
- a világörökség és világörökség-várományos területek vonatkozásában a világörökségi értékek védelme,
- a tájképi szempontból kiemelten kezelendő területként a tájjelleg megőrzendő elemeinek, elemegyütteseinek, valamint a tájképi egység és a természeti adottságokhoz igazodó hagyományos tájhasználat helyi jellemzőinek figyelembe vétele,

- országos ökológiai hálózat övezetre és a szőlőterületekre vonatkozó előírások figyelembe vétele.

5.3. A területfelhasználás alapelvei

A területfejlesztési koncepció az OTrT-vel összhangban készült el, a természeti, környezeti elemek fejlesztésére irányuló célkitűzések meghatározásakor, illetve azok megvalósításakor az OTrt előírásai az irányadók.

A borvidék területét a 2009-ben jóváhagyott Borsod-Abaúj-Zemplén Megye Területrendezési Terve (B.A.Z. MTrT), valamint az Országos Területrendezési Terv szabályozza.

Az Országos Területrendezési Terv szabályozása léptékéből adódóan elnagyolt, a borvidékre vonatkozóan célirányos előírást nem határoz meg. Éppen ezért messzemenő következtetéseket nem minden szerkezeti elem esetén lehet levonni. Igaz ez az alkalmazott térségi területfelhasználásra is, ahol a Zempléni-hegység összefüggő erdőterületeit erdőgazdálkodási térségként, az ezt körülölelő dombvidéki térségeket és a Bodrog-völgyét részben vegyes területfelhasználású térségbe, részben mezőgazdasági térségbe sorolta be. A területfelhasználás rendszerének nagyvonalúságát jelzi, hogy a települési térségek a községek esetén csupán szimbólummal jelennek meg.

A 10/2009. (V. 5.) sz. rendelettel elfogadott Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Területrendezési Terv szabályzata a borvidéket nem nevesíti, arra vonatkozó sajátos övezetet és sajátos szabályokat nem tartalmaz, mivel arra a területrendezéssel összefüggő jogszabályok nem adnak lehetőséget. Közvetve azonban a térségi területfelhasználás rendszere a borvidék történeti hagyományokon alapuló tájhasználatával, településrendszerével összhangban van. A térségi övezetek a világörökségi terület védelmét, a térség tájképvédelmét, a környezet védelmét szolgálják.

A területrendezés rendszerében a megyei területrendezési terv irányelvekről, ajánlásokról és intézkedésekről szóló határozata viszont a borvidéki térséggel is részletesen foglalkozik. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Önkormányzat Közgyűlésének 37/2009. (IV.30.) számú határozata „a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Területrendezési irányelvekről, ajánlásokról és intézkedésekről” már kiemelten foglalkozik a borvidékkel. A területrendezési irányelvekben az

országos és térségi övezetekre vonatkozó szabályozási ajánlásokban a határozat nevesíti a borvidéket, sőt a sajátos megyei térségek között a borvidéki térség külön is megjelenik.

A koncepció megvalósításához kapcsolódó fejlesztések során, a természet-hagyomány-modernitás elvein túl, a területek átalakítása során az alábbi területhasználati szempontok érvényesítésre kell törekedni:

1) A Világörökségi címhez kapcsolódóan a világörökségi magterület- és pufferzóna védettségét szem előtt tartó területhasználati módok kialakítása, az épített környezet és településképek megóvása és felújítása, valamint barnamezős területek hasznosítása a zöldmezős területekkel szemben, meglévő épületek hasznosítása.
2) A védelem alatt álló természeti területek és értékek védelmét, egyúttal bemutatását célzó, rendkívül körültekintő területátalakítás, amely környezetkárosítás nélkül valósul meg. A Bodrog folyó természet adta lehetőségeinek kiaknázása és a vízfolyás természetességének megőrzése egységében.
3) A fenntarthatóság, környezet- és klímabarát szempontok szerinti, innovatív és zöld területhasználati módokkal, beruházásokkal történő fejlesztések kialakítása, a társadalom és gazdaság fenntarthatóság felé történő egyértelmű terelése (fenntartható közlekedésfejlesztés, az ökológiai lábnyom csökkentése, környezettudatosság javítása, fenntartható gazdasági szektorok és innovatív megoldások előnyben részesítése, különös tekintettel a mezőgazdaságra).
4) A helyi és kizárólag Tokaj-Hegyaljára jellemző táji, természeti és kulturális értékek bemutatása, a térség elérhetőségének, hozzáférhetőségének és akadálymentesítésének kialakítása, a helyi társadalom identitásának javítása, a táji értékek iránti felelősség és elkötelezettség javításának növelése.

6. A VILÁGÖRÖKSÉGI GONDNOKSÁG FELADATAI

Az UNESCO Világörökségi Bizottsága a „Tokaj-hegyaljai történelmi borvidék kultúrtáj” megnevezésű világörökségi helyszínt HU-1063 számmal 2002-ben vette fel a Világörökségi Listára, kulturális örökség kategóriában, 2012 óta az ország első és jelenleg még egyetlen történeti tájjá minősített térsége, a 27 település teljes közigazgatási területével műemléki védelem alatt áll. Világörökségi státuszát a szőlőtermesztés és a borászat tájképformáló ereje mellett az ehhez szervesen kapcsolódó építészeti karakterének is köszönheti, mely kivételes gazdagságú pinceállományában, helyi sajátosságokat mutató épületeiben, település-struktúrájában egyaránt megnyilvánul. A Tokaj világörökségi terület magterülete 8 települést (Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Mád, Mezőzombor, Szegi, Tállya, Tarcal, Tokaj) és 6 világörökségi objektumot (Ungvári pincék (Sátoraljaújhely), Rákóczi pince (Sárospatak), Gombos-hegyi pincesor (Hercegkút), Kőporosi pincesor (Hercegkút), Oremus pincék (Tolcsva), Tolcsvai Bormúzeum pincéi (Tolcsva)) foglal magában.

A világörökségi terület világörökségi gondnoksági feladatait 2015. augusztus 14. hatállyal a Tokaj Borvidék Fejlesztési Tanács munkaszervezete, a Tokaj Borvidék Fejlődéséért Nonprofit Kft. került kijelölésre a világörökségi gondnoksági feladatok ellátására. A Gondnokságban 2 fő dolgozik. A gondoksági feladatokat a 2011. évi LXXVII. szóló törvény a világörökségről, határozza meg.

A világörökségi cím az úgynevezett „Kiemelkedő Egyetemes Értékek” fogalmát hordozza, amelyeket a következőképpen definiálunk:

- „Ezeréves”, folytonos megújulásra képes szőlészeti-borászati kultúra;
- A 13. századtól folyamatosan épülő pincék, pincerendszerek egyedülálló sűrűsége, a több ezer objektumból álló pince együttes;
- Az egykori mezővárosok láncolatára épülő településhálózat települési, építészeti, tárgyi öröksége;
- Karakteres tájképi együttesek, melyek a sok évszázados tájhasználat, a földtani és felszínalaktani adottságok, valamint az élővilág szinergiájának leképeződései;
- Az élő és élettelen természeti értékek, azaz a biológiai, a földtani-felszínalaktani és a vízrajzi értékek rendkívüli diverzitása;

- A kultúrák évezredes egymásra rétegződését tükröző gazdag régészeti emlékanyag;
- A több száz éve zajló kutatási, gyűjtési, művészi alkotó, mítosz- és hagyományteremtő tevékenység eredményeinek páratlan gazdagsága.

A Világörökségi Gondnokság feladata ezen értékek megőrzése, fenntartása és védelme illetve ezen értékek átadása a következő generáció számára a fenntartható fejlődés érdekében különös tekintettel a világörökségi jegyzékbevétel alapjául szolgáló „nagy múltú szőlészeti-borászati hagyományra és a hagyományos földhasználatnak e különleges – szőlőbirtokok, történelmi települések hálózata és a pincerendszerek együttesében megtestesülő – formájára". Továbbá a történeti táj értékteremtő, megújuló képességének erősítése szintén kiemelkedő tevékenysége a Gondnokságnak, új értékhordozók létrehozásának ösztönzése a táj népességeltartó képességének fokozására is tekintettel.

A jelenleg zajló és kialakítandó megújulási folyamatok rendszerszerűvé tétele, kiterjesztése más ágazatokra elengedhetetlen. Ennek fontos megerősítő, szemléletformáló eszköze egy társadalmi szerződés megkötése, melynek keretében a döntéshozó szervezetek, a meghatározó gazdasági szereplők, az önkormányzatokat és civileket képviselő szervezetek, a fontosabb érintett intézmények, a térség véleményformáló személyiségei megállapodnak a jövőre irányuló tevékenységek alapelveiben és az együttműködés fő szabályaiban.

A Világörökségi Gondnokság rövid távú céljai között szerepel a fenntarthatóság és társadalmi tudatosság növelése, az oktatás és ismeretterjesztés közvetítése, az állagmegóvási munkák fejlesztése, a világörökségi területet érintő kezelési módok, korlátozások, tilalmak és támogatások átgondolása régi tudások–szakmák–gyakorlatok a mai kor adottságságaihoz alkalmazkodó új életre keltése.

A középtávú célok a térség szellemi örökségére is nagy hangsúlyt szeretne fektetni, mint például a Rákóczi dinasztia kultuszának ismertetése és emlékhelyeinek bemutatása. Többek között egyaránt a kiemelt tevékenységek közé tartozik a történeti településközpontok megújítása, a kerékpáros világ fejlesztése úgy, mint a turizmus fejlesztési stratégia kidolgozása. Jelentős állami források középtávon történő kihelyezésével további megújulást generáló, jövedelemtermelő, költséghatékony értékmegújítások – helyreállítások, fejlesztések támogatása, megalapozva a fenntartható, jövedelmező térségi gazdaság működését.

A következő hét év kiemelkedő feladata a kezelési célú értékleltárak kidolgozása és a megőrzési állapot nyomonkövetéséhez szükséges feltételek megteremtése, a leginkább veszélyeztetett értékhordozók fennmaradásának biztosítása és a fenntartó örökséggazdálkodás rendszerének felépítése.

Tokaj-Hegyalja Világörökségi Kezelési Terv[1] alapján a Világörökségi Gondnokság haladéktalan feladata a kezelési kézikönyv kidolgozása, az intézmények hálózatba szervezése és a térségre vonatkozó területrendezési tervek feldolgozása esetleges módosítása. Ezek a legsürgetőbb feladatok, amelyeken keresztül megszületnek azok az eszközök, melyek a fejlesztési források tervezett és összehangolt, magas hatékonyságú felhasználását biztosítják.

Kiemelt tevékenység a borvidéki településeit lefedő települési főépítészi hálózat kialakítása és működtetése. A főépítészek ellátják a települések területén a településképet alakító beavatkozások előzetes konzultációját, szakmai támogatást adnak az épített örökség elhanyagolt, vagy pusztulóban lévő elemeinek hasznosításához és helyreállításához, olyan beavatkozásokat kezdeményezhetnek, amelyek az általános települési és tájképi értékek kiemelését, kedvezőbb megjelenését szolgálhatják. A főépítészeti hálózat jelentős szerepet kaphat a térség egészén, a településcsoportokon belül az ismeretterjesztésben, az építészeti örökséggel kapcsolatos tudás átadásában – legyen szó akár a döntéshozók tájékoztatásáról, akár az építészeti-vizuális nevelés, vagy a hon- és térségismereti nevelés iskolai intézményrendszeren belüli feladatairól.

A Tokaj-hegyaljai bányászati tevékenység hosszú távú jövőképének meghatározása és a jövőkép elérését szolgáló bányászati stratégiai program kidolgozása, végrehajtásának elindítása a tájkép megjelenésében fontos szerepet játszik. Ennek megfelelően a következő feladatok elvégzése nélkülözhetetlen a tájkép védelme érdekében: helyi és az országos ellátást biztosító bányászat racionalizálása; azoknál a nyersanyagoknál, ahol minőségben és mennyiségben is lehetséges a bányászati tevékenység áthelyezése az ország más részére, ott a kitermelés-csökkentés miatti kieső jövedelem részleges kompenzálása folyamatos átképzési lehetőségekkel a helyi munkaerő számára; a szükséges és a térség társadalmi-gazdasági élete

[1] A Kezelési Terv a világörökségi kezelési tervről, a világörökségi komplex hatásvizsgálati dokumentációról és a világörökségi várományos helyszínekről szóló 315/2011 (XII.27) kormányrendelettel összhangban, annak előírásaként készült el 2016 áprilisában. A dokumentum elfogadására várhatóan a többi magyarországi világörökségi helyszín kezelési tervével együtt kerül sor 2016 decemberéig.

szempontjából hasznos bányászati tevékenységek és helyszínek környezettudatos, a világörökségi értékekre érzékeny, társadalmilag és környezetileg fenntartható, innovatív és adaptív technológiákkal való fejlesztése; felhagyott bányák, bányatelkek folyamatos, komplex tájrehabilitációja.

A Gondnokság nemzetközi szinten is kívánja képviselni a világörökségi területet, tagja a ViTour hálózatnak, amelynek cselekvő résztvevőjévé tervez válni. A hálózaton belül két munkacsoport alakult: fenntartható turizmus és monitoring. A munkacsoportok kidolgozandó témákat jelöltek ki, amelyeknek a későbbiek során a hasznosíthatósági területeit vizsgálják.

7. A FEJLESZTÉS INTÉZMÉNYRENDSZERE

Tokaj Borvidék Fejlesztési Tanács 2014 júliusában alakult. Célkitűzése, hogy kellő szakértelemmel és helyi beágyazódással központilag kerüljön koordinálásra a Tokaji borvidéket érintő – annak kiemelt térségi, illetve világörökségi jellegéből fakadó – fejlesztések összessége.

A Tanács tagjai a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Közgyűlés elnöke és egy további képviselője, a Tokaji Borvidék Hegyközségi Tanácsának elnöke, a Tokaj Kereskedőház Felügyelőbizottságának elnöke, továbbá a nemzetgazdasági miniszter, valamint a miniszterelnökséget vezető miniszter egy-egy képviselője.

A Tanács törvényből fakadó hatásköre a térség gazdasági, környezeti vizsgálata és értékelése, a Tokaji borvidéket érintő ágazati fejlesztési tervek és programok véleményezése, valamint a kormányhatározathoz igazodva társadalmi, gazdasági és környezeti helyzetét és a realitásokat figyelembe vevő, közösségi részvételen és egyeztetésen alapuló területfejlesztési koncepciójának és programjának elkészítése. A munkaszervezet részben költségvetési támogatásból, részben pedig saját bevételeiből működik, központja Tokajban, fióktelepe Budapesten van.

A területfejlesztési koncepció és program kidolgozását, és más közös területfejlesztési feladatokat a térségében a Tanács látja el. A Tokaj Borvidék Fejlesztési Tanács ennek keretében:

- Vizsgálja és értékeli a kiemelt térség társadalmi és gazdasági helyzetét, környezeti állapotát, adottságait, a vizsgálatok során felhasznált információkat és a vizsgálatok eredményeit a területi információs rendszer rendelkezésére bocsátja;
- Az országos fejlesztési és területfejlesztési koncepcióval összhangban kidolgozza és a területfejlesztés stratégiai tervezéséért felelős miniszter útján a Kormánynak elfogadásra benyújtja a kiemelt térség területfejlesztési koncepcióját,
- Előzetesen véleményezi az országos, valamint a kiemelt térséget érintő ágazati fejlesztési koncepciókat és programokat;

- Figyelemmel kíséri az operatív programok kiemelt térségben jelentkező feladatainak végrehajtását, külön döntés alapján közreműködik azok végrehajtásában.

A Tokaji borvidék átfogó fejlesztésének feladata megköveteli, hogy a munka során a térség összes érintettjével, illetve az érintettek reprezentatív képviselőivel együttműködjön. A partnerek közül a legfontosabbak közé tartoznak a térség településeinek polgármesterei, akiknek tapasztalatát, véleményét, a jövővel kapcsolatos elképzelését – legalább az általuk vezetett település, de sokkal inkább a térség egésze kapcsán – a Tanács kiemelten figyelembe veszi. A településvezetők mellett fontos a közigazgatás helyi és térségi vezetőivel történő kapcsolattartás, továbbá a fejlesztésekben érintett területeken – többek között köznevelés, szakképzés, felsőoktatás – működő állami és nem állami feladatellátókkal való együttműködés.

A Tanács számára kiemelten fontos a helyben található oktatási intézményekkel történő együttműködés, hiszen a térség fejlődése szempontjából is kiemelt jelentősége van annak, hogy a fejlesztések következtében bővülő munkaerőpiac által igényelt magasan képzett szakember rendelkezésre álljon. A települések egyéni lehetőségeinek feltárása és megismerése kiemelten fontos a jövő fejlesztési irányaihoz való alkalmazkodás szempontjából. Kiemelt feladat, hogy a 2014-2020-as fejlesztési időszakban rendelkezésre álló európai uniós forrásokból a Tokaji borvidék fejlesztései összehangoltan, egymást erősítve és kiegészítve valósuljanak meg.

Prioritást élvez az európai uniós forrásokból megvalósítandó fejlesztési projektek kidolgozása, a pályázati és végrehajtási folyamatok koordinálása és a Nemzeti Program keretében hazai költségvetési forrásokból megvalósuló projektek tervezésének és megvalósításának koordinálása. Döntő fontosságú a folyamatos kapcsolattartást az egyes operatív programok irányító hatóságaival, a fejlesztésekkel érintett településekkel, valamint a kedvezményezettekkel.

8. A TERVEZÉSI FOLYAMAT, A TÁRSADALMASÍTÁS BEMUTATÁSA

2014. február 8-án a Tokaji borvidék kiemelt térséggé vált, innentől kezdve áll fenn a kiemelt térségi szintű területfejlesztési koncepció és program elkészítésére és a Kormány számára történő benyújtására vonatkozó kötelem. A területfejlesztési koncepció társadalmasítási folyamatát meghatározó Partnerségi terv készítésének kötelezettségét a területfejlesztési koncepciók, programok tartalmi követelményeit szabályozó 218/2009 (X.6.) kormányrendelet 13. §-a írja elő. A területfejlesztési koncepciók és programok, valamint a területrendezési tervek tartalmi követelményeiről, egyeztetésük és elfogadásuk rendjéről szóló kormányrendelet a korábbinál nagyobb hangsúlyt fektet a tervezés közösségi szemléletének elmélyítésére, a tervek társadalmi beágyazottságának növelésére.

A tervezéskor, különös tekintettel az átfogó, valamint a stratégiai célok meghatározásakor egyértelmű a térségi szereplőket széles kőrben megszólító és bevonó társadalmasítás használata, hiszen a térségi fejlesztés eredményessége és a sikeresség a „belső", helyi szereplők véleményének bevonásával, az együttműködési készségük mozgósításával és a közös gondolkodás megteremtésével érhető el. Ezzel teljesül az a tervezési szemlélet, melyben különösen fontos a helyi szereplők fejlesztési akarata, a térséggel kapcsolatos jövőképe és együttműködési készsége.

Ezt azért hangsúlyozzuk, mert a helyi közösségek gyakran nem ismerik részleteiben, és még kevésbé érzik magukénak a környezetükben megjelenő új fejlesztéseket, elképzeléseket, így nem válik természetessé, hogy a létrejövő köz- és magánvagyont óvniuk és gondozniuk szükséges. Ezért cél, hogy a tervezés és társadalmasítás a térségi szereplők bevonásán és együttműködésén alapuló folyamat legyen.

A 27 településre kiterjedő területi tervezés munkarészeként kidolgozandó partnerségi terv a társadalmasítási folyamat menedzselésének eszköze. Az így létrejövő társadalmi egyeztetés egy kommunikációs folyamat a döntéshozó és a döntési hatáskörrel nem rendelkező különféle érdek- és értékközösségek illetve képviselőik között. A kommunikációs folyamat céljai:

- az elfogadásra kerülő tervet az érdekeltek és érintettek lehető legnagyobb része magáénak, támogathatónak és megvalósíthatónak érezze (társadalmi és politikai támogatottság),

- kialakuljon a területfejlesztés szereplőinek képessége valódi érdekeik és értékeik azonosítására, artikulálására, priorizálására, köztük lévő ellentmondások felismerésére és feloldására, érdek- és értékalapú céljaik és fejlesztési szándékaik összehangolására, reális lehetőségeik, képességeik felmérésére, a fejlesztési szándékok és a lehetőségek illetve képességek közelítésére,

- kialakuljon a kölcsönös bizalomnak egy olyan szintje a döntéshozó hatalom és a terv potenciális végrehajtói, illetve az érintettjei között (minden irányban), mely a végrehajtási folyamat belső kockázatait, akadályait a minimálisra csökkenti, az együttműködésre való nyitottságot, a megvalósításban való aktív részvételi hajlandóságot maximalizálja,

- a végrehajtási fázis kezdetére kialakuljanak, felhalmozódjanak és konszolidálódjanak a valódi partnerségen alapuló, a döntések következményeivel is számoló, az integrált programokhoz elengedhetetlenül szükséges egyéni és csoportszintű együttműködési képességek, készségek, rutinok.

A társadalmasítás során a Fejlesztési Tanács munkaszervezete a kötelezően meghatározott véleményező szervek mellett társadalmi egyeztetésre bocsájtja a dokumentumot térségi szereplőknek, szakmai szervezeteknek és szakembereknek. Az egyeztetésbe bevont szereplőket a társadalmasítási folyamat kezdete előtt nyilvánosan, a térségben széles körben meghirdetett, a borvidék helyzetelemzéséről szóló konferencia keretében szólítja meg a munkaszervezet, ahol koncepcionális fejlesztési súlypontokat, irányelvet és módszertant is bemutat a párbeszéd elindítására. A konferencián minden résztvevőnek lehetősége volt feliratkozni a további egyeztetési, társadalmasítási folyamatba való bekapcsolódásba. A társadalmasítás hivatalos elindulásánál a konferencián a további részvétel szándékát jelző szervezetekkel, intézményekkel, civilekkel és magánszemélyekkel veszi fel a kapcsolatot munkaszervezet a jogszabályban meghatározott - 218/2009 (X.6.) kormányrendelet 10. melléklete - kötelezően bevont véleményező szervek mellett. Ezt egészíti ki további térségi és országos szakintézmények és szakemberek felkeresése a koncepció véleményezése céljából.

A társadalmasítás során megjelenő véleményezési folyamat egyrészt a résztvevőknek a koncepció kezdeti, társadalmasítási változatának és a mellé csatolt véleményező adatlapnak az elektronikus kiküldésével, másrészt a munkaszervezet által kialakított, különböző fejlesztési területek érintő tematikus műhelyek meghirdetésével kezdődik. A Fejlesztési Tanács munkaszervezete kéri fel a helyi gazdaság, az egyes ágazatok területi szakembereit, a civil szféra meghatározó szereplőit a műhelymunkában való részvételre. A műhelyek aktívan részt vesznek a tervezés folyamatában, szakterületük, illetve térségük vonatkozásában egyeztetik álláspontjaikat, javaslatot tesznek a fejlesztési irányokra, az azok eléréséhez szükséges beavatkozásokra, azok összehangolására. Mindegyik műhelytémán átívelő horizontális szempont a világörökségi és védett természeti területek, illetve a társadalmi kohézió és felzárkóztatás szemléletének a szem előtt tartása és érvényesítése.

A társadalmi vita fontos eszköze az elektronikus nyilvánosság, így a munkaszervezet honlapján lehetőség van a térségfejlesztési koncepció megtekintésére, annak véleményezésére minden érdeklődő számára.

A koncepció társadalmi egyeztetése nyilván sok vitával jár és bizonyos esetekben kompromisszum kötést jelent. Lesznek olyan fejlesztési gondolatok, amik feláldozásra kerülnek, de ha kialakul egyfajta kohézió a társadalmi különbségek legyőzése mentén és mindenki úgy érzi, hogy a saját identitását megőrizhette, akkor értékteremtő együttműködés mentén az egyik félre koncentráló taktikáról az előnyöket figyelembe vevő és maximalizáló területfejlesztési programra és stratégiára kerül a hangsúly.